

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**CHUDOBA JAKO SOCIÁLNÍ PROBLÉM V ČESKÉ
REPUBLICCE**

Autor práce:

Monika KREJČOVÁ

Studijní obor:

Regionální studia

Forma studia:

Prezenční

Vedoucí práce:

PhDr. Lenka HAVELKOVÁ, Ph.D.

Katedra:

Katedra společenských věd

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Monika Krejčová

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Lence Havelkové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Poděkovat bych chtěla celé mé rodině a přátelům za jejich podporu a trpělivost, kterou se mnou měli během doby, kdy jsem se na tuto bakalářskou práci nejvíce soustředovala. Zároveň bych chtěla poděkovat všem zprostředkovatelům i respondentům dotazníkového šetření, kteří mi pomohli realizovat praktickou část této práce.

ABSTRAKT

KREJČOVÁ, M. *Chudoba jako sociální problém v České republice : bakalářská práce.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013. 82 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Klíčová slova: deprivace, domácnost, exkluze, ekvivalentní medián, hranice chudoby, chudoba, nezaměstnanost

Bakalářská práce pojednává o problematice chudoby v České republice. Zahrnuje porovnání chudoby podle indikátorů v České republice i v Evropské unii. Práce detailněji vysvětluje nejběžnější příčiny chudoby, způsoby jejího měření využívané v České republice. Podrobně se zabývá dopady chudoby na společnost a skupinami chudých obyvatelů, kteří jsou nejvíce českou společností odsouváni na okraj společnosti. Uvádí možná řešení chudoby, realizovaná státem nebo neziskovým sektorem. Prostřednictvím dotazníkového šetření v regionu Příbram jsou zjišťovány postoje respondentů k problematice chudoby odhalující individuální vnímání jejího rozsahu, důležitosti jejího řešení, role Evropské unie při boji proti chudobě, odpovědnosti institucí za snižování chudoby. Výsledky regionálního šetření je v některých otázkách porovnáváno s výsledky evropského průzkumu z roku 2009.

ABSTRAKT

KREJČOVÁ, M. *Poverty as a social problem in the Czech Republic : Bachelor thesis.* České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2013. 82 p. Supervisor: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Key words: deprivation, household, exkluzion, equivalent median, borderline of poverty, poverty, unemployment

This bachelor thesis deals with the problem of poverty in the Czech Republic. It includes a comparison in terms of poverty indicators in the Czech Republic and in the European Union. The work explains in detail the most common causes of poverty, the methods of measurement which are used in the Czech Republic. It deals in detail the impacts of poverty on society and also groups of poor population that are by the Czech society the most relegated to the margins of society. The work presents possible solutions of poverty implemented by the State or non-profit sector. Attitudes to the issue of poverty revealing individual perception of its extent, the importance of the solution, the role of the EU in the fight against poverty, relevant institutions responsible for poverty reduction are detected through a questionnaire survey in the region Píbram. The results of the regional survey are in some questions compared with the results of a European survey from 2009.

OBSAH

ÚVOD	8
1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
2 CHUDOBA V ČESKÉ REPUBLICE	12
2.1 Definice chudoby	13
2.2 Chudoba v České republice v číslech v porovnání s EU.....	14
2.2.1 Indikátory monitorování chudoby	15
2.3 Příčiny chudoby.....	18
2.3.1 Nejběžnější příčiny chudoby	19
3 KLASIFIKACE CHUDOBY	23
3.1 Subjektivní a objektivní chudoba	23
3.2 Absolutní a relativní chudoba.....	24
3.3 Chudoba dle časového hlediska.....	26
4 MOŽNÉ ZPŮSOBY MĚŘENÍ CHUDOBY	28
4.1 Měření příjmové chudoby v České republice.....	32
4.2 Metodologické problémy s měřením chudoby.....	35
5 DOPADY CHUDOBY NA SPOLEČNOST	37
5.1 Deprivace.....	39
5.2 Koho postihuje chudoba	40
5.2.1 Migranti a etnické minority	41
5.2.2 Bezdomovci	43
6 CHUDOBA V REGIONU PŘÍBRAM	47
6.1 Realizace dotazníkového šetření	48
6.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření	49
6.3 Porovnání výsledků regionálního šetření s Eurobarometrem.....	55

7 MOŽNÉ ZPŮSOBY ŘEŠENÍ CHUDOBY	63
7.1 Evropský proces začleňování	65
7.2 Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení	67
7.2.1 Pět prioritních oblastí prevence proti sociálnímu vyloučení	68
ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Jev nazývaný chudoba představuje závažný celosvětový problém lidstva. Průmyslově bohaté země předpokládaly, že za pomoci přerozdělování finančních příjmů spolu s vysokým ekonomickým růstem zabrání dalšímu nárůstu chudoby, popřípadě že bude chudoba definitivně odstraněna. Způsob přerozdělování příjmů a ekonomického růstu se však nestal efektivním a odstranit chudobu se ve vyspělých státech nezdařilo. Rychlý ekonomický růst vyspělých zemí v době kolonialismu zapříčinil rozdílnost mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi. Rozvojové země se poté jevily jako oblasti chudé a staly se dlužníky průmyslově bohatých států. V současné době je chudoba považována za záležitost, jež poukazuje na nerovnosti mezi obyvateli různých oblastí. Příchod třetího tisíciletí odhalil chudobu nejen u venkovského obyvatelstva, ale i ve městech. Právě města byla dříve považována za společensko-ekonomická moderní a prosperující centra. Obyvatelé České republiky se domnívají, že ve městě se jim povede o mnoho lépe než na vesnici. Žijí idejí dobře placené práce, levného bydlení i větší dostupnosti dopravních prostředků. Nikoliv vždy jsou jejich sny o lepším životě naplněny, neboť se sami přesvědčí, že život ve městě je daleko horší, nájemné dražší a platové ohodnocení také není zdaleka tak vysoké, jako si představovali.

Samotný pojem chudoby je velice obsáhlý, proto je chudoba klasifikována do nižších významových složek. Nejčastěji se chudoba rozděluje na subjektivní (cítit se chudý) nebo objektivní (z hlediska příjmů) kategorii chudoby, avšak zmíněné rozdělení nelze chápat za jediné, definovat chudobu lze i z absolutního i relativního hlediska pojetí.

Chudobu lze označit za fenomén, který podle řady vládních expertů netvoří relativně závažný problém současné společnosti, jelikož se hranice chudoby v České republice pohybovala v roce 2011 okolo 9,7 %. V roce 2010 se stala Česká republika zemí s nejnižší mírou chudoby, která činila devět procent, ze všech členských zemí Evropské unie. Ačkoliv jsou výsledky statistik týkající se chudoby dobré, názory českých občanů o současné životní situaci jsou značně rozdílné, obyvatelé České republiky se cítí nespokojeni s výší svých příjmů, důchodů i dávek v porovnání s okolními státy patřícími též do Unie. Je však nutné pochopit, že chudoba působí hlavně na občany České republiky, kteří jsou ekonomicky neaktivní nebo spadají pod optimální hranici příjmů. Tito postižení lidé trpí mnohdy různými psychogenními

poruchami, do kterých patří stres, frustrace i deprivace. Pro jedince zasažené chudobou se stává téměř nemožným začlenit se do společnosti, jelikož nedisponují dostatečnými příjmy, aby si s přáteli mohli dovolit posedět nad sklenicí vína či popovídat si o letní dovolené. Chudí jedinci jsou mnohdy společností vyčleňováni, někteří z nich bývají odstrčeni až na samý okraj společnosti. Sociální vyloučenou osobou se může stát kdokoliv, kdo nedosahuje životního standardu, který společnost považuje za přijatelný. Vyloučenými jedinci se stávají často nekvalifikovaní, nevzdělaní lidé, nezaměstnaní a zdravotně nezpůsobilí a lidé bez domova.

Příčiny chudoby a sociální vyloučení se staly důsledkem strukturálních sociálně-ekonomických změn. Tyto změny jsou spojeny s trhem práce, kde se střetává poptávka po práci s nabídkou práce. V současné době je problémem najít dobře placenou práci, jelikož nabídka práce požaduje nejméně roční praxi v oboru, kterou spousta uchazečů o práci nevládní. Vyššímu riziku chudoby i sociálního vyloučení jsou vystaveni etnické skupiny i přistěhovalci, kteří mají často ve společnosti horší postavení než ostatní. Evropská unie, v níž je Česká republika členem, vytvořila analýzy chudoby, ve kterých se prokázalo, že celkový počet chudých vstoupá. Proto byl v Evropě zahájen v roce 2000 Evropský proces sociálního začleňování přijetím společenských cílů Evropské unie dle Národních plánů. Tento proces se stal o pět let později součástí Evropského procesu koordinace politik v oblasti sociální ochrany i začleňování. V roce 2010 vznikl nový program Strategie 2020, který vytvořila Evropská unie v rámci spolupráce všech jejích členských států v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem bakalářské práce je zhodnocení problému chudoby v České republice, z různých hledisek popsat a zhodnotit příčiny, vývoj a důsledky chudoby a porovnat hranici subjektivní i objektivní chudoby, která poukazuje na myšlení dnešní společnosti. Dílčím cílem práce je zhodnotit problémy spojené s lidmi žijícími na okraji společnosti. V závěru bakalářské práce pak jsou navržena možná opatření, která by mohla pomoci k zamezení procentuálního navýšení chudoby v České republice. V současné době se setkáváme s případy chudých občanů, ať je to z televize, tisku nebo z našeho okolí, více než tomu bylo v minulých letech. Česká republika není zasaženým státem chudobou nejvíce v Evropské unii, ba naopak je řazena ke státům s nejnižšími procentuálními výsledky z hlediska chudoby, ale chudých obyvatel v České republice nadále přibývá. Z tohoto důvodu je nutné na tento problém upozornit a více specifikovat.

Úvodní kapitola se zabývá obecným pojmem chudoby a chudobou v České republice. Jako teoretická východiska jsou použity nejrůznější materiály, knihy, brožury či jiné dokumenty zabývající se danou problematikou. Jsou porovnávány údaje za roky 2010 i 2011, které mají za úkol odhalit růst chudoby a chudých obyvatel v České republice. Dále se v úvodní části srovnávají výsledky podle indikátorů chudoby, které vypovídají o stavu chudoby v České republice a v Evropské unii. Příčiny chudoby jsou v této části také analyzovány. Podrobněji jsou rozpracovány čtyři nejběžnější příčiny chudoby: nezaměstnanost, zadluženost, nízký měsíční příjem a rozdílnost ve vlastním bohatství.

Třetí kapitola bakalářské práce poukazuje na možnost klasifikace chudoby, kdy chudobu může chápat jedinec jako příjmový nedostatek (objektivní chudoba) nebo jako určitý pocit nedostatku a nedocnění (subjektivní chudoba). Hranice subjektivní chudoby je vždy nadsazená počtu objektivně chudých občanů. S nedostatkem zdrojů splňujících základní životní potřeby je nedostatek klasifikován jako absolutní či relativní chudoba. Význam lze vymezit i z hlediska času, kdy je chudoba klasifikována jako stará, nová a moderní.

Následující kapitola se zaměřuje na způsoby měření chudoby nejen ve světě, ale i v České republice. Za rok 2012 jsou rozebrány předběžné výsledky o životní situaci

českých domácností datované Českým statistickým úřadem. Součástí kapitoly se staly metodologické problémy spojené s měřením chudoby.

Dopady chudoby na společnost jsou analyzovány v páté kapitole. Popisují konkrétní následky chudoby, přičemž jsou zohledňovány dvě skupiny chudých, kteří jsou nejčastěji obyvateli České republiky odsouváni na okraj společnosti, jinak řečeno lidé žijící pod hranicí chudoby. Za chudé jsou považovány všechny domácnosti, které se ocitají pod hranicí 60 % mediánu příjmového rozložení, což je hranice používaná Eurostatem. Metodou polořízeného interview s osobami zasaženými chudobou, konkrétně s bezdomovci, jsou zjištěny jejich postoje k životu v České republice.

V šesté kapitole je použito údajů z dotazníkového šetření, které odhaluje postoje občanů žijících v regionu Příbram. Šetření poukazuje na informovanost respondentů o problematice chudoby, na individuální vnímání rozsahu chudoby, chápání důležitosti jejího řešení a zároveň odhaluje životní situaci dotazovaných v regionu Příbram. V dotazníkovém šetření jsou pokládány otázky tak, aby výsledky šetření mohly být porovnány s provedeným průzkumem Evropské unie z roku 2009. Dále také dle výsledků dotazníkového šetření jsou vyvráceny či potvrzeny hypotézy. Z důvodu častých názorů společnosti, že v České republice se občanům pobývá špatně, že práce je špatně placená, či dalších negativních argumentů, lze předpokládat, že mnoho respondentů má subjektivní pocit chudoby. Kompletní výsledky dotazníkového šetření v regionu Příbram jsou znázorněny v přílohách bakalářské práce.

Závěrečná sedmá kapitola se soustřeďuje na možné způsoby řešení problému chudoby hlavně v České republice. Také navrhuje možná opatření, která by mohla pomoci zamezit procentuálnímu navýšení chudoby v České republice. Vzhledem ke členství České republiky v Evropské unii se v této kapitole zaobíráme spoluprací unie s naší zemí, přičemž jsou rozebrány programy týkající se boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, které má za stanovený cíl integrovat chudé a vyloučené jedince zpátky do společnosti.

2 CHUDOBA V ČESKÉ REPUBLICE

Chudoba není jevem, který by postihoval pouze některé společenské skupiny, setkáváme se s ním všude okolo nás. Dotýká se nejen jedinců jiné národnosti, občanů s nižším vzděláním, odlišným náboženstvím, ale všech, zdravých i nemocných, mladých a starých. Je to problém, který je zařazen do antroposociální skupiny, která je význačná všelidskými problémy kulturního, sociálního i humanitárně etického charakteru.¹ Tyto problémy se řadí do jednoho celku, který lze nazvat problémem budoucnosti člověka. Celkový problém budoucnosti člověka je určován dvěma faktory, a to biologickým i individuálním. Do prvního faktoru spadá budoucnost lidského rodu, do druhého hlediska patří veškeré vztahy, tvorba, aktivita a životní projevy lidské bytosti. Překážka nazývaná chudoba se vyskytla již se vznikem lidstva a objevuje se, jak v rozvojových, tak i vyspělých zemích. Ekonomický růst odstartovaly vyspělé země v etapě kolonialismu, který uskutečňovaly státy mnohdy na úkor států třetího světa, proto dnes vystupují rozvojové země jako největší dlužníci vyspělých států.² V dnešní době lze charakterizovat chudý stát jako oblast, kde je hrubý domácí produkt na jednoho jedince nižší než 600 dolarů ročně.

Tento sociální problém je zakořeněn i v křesťanské nauce, kde je vyjadřován kritický vztah bohatých obyvatelů k chudým, vztahy nerovnosti a odporu lze nalézt v mýtech (v pohádkách, pověstech). Každá společnost má své nízkopříjmové skupiny obyvatelstva. Vše, co bohatí nazývají problémem chudoby, nazývají chudí stejně oprávněně problémem bohatství.³ Ve třetích zemích umírají na hlad miliony lidí ročně a další miliony trpí podvýživou.⁴ Česká republika byla 28. února 2006 přerazena Světovou bankou ze skupiny rozvojových zemí do kategorie vyspělých států, které tedy netrápí hladovění obyvatelstva, ale spíše deprivace, nerovnost i nedostupnost.

Přístup k problému chudoby musí respektovat skutečnosti, mezi které patří etické normy a přístupy na myšlenkách humanismu a musí respektovat lidská práva. Obecně řečeno se poskytuje pomoc zachovávající lidskou důstojnost postiženého jedince všude ve vyspělých zemích na principu dobrovolné pomoci i legislativní pomoci ze strany státu. Tato pomoc je zakotvena v Listině základních práv a svobod

¹ JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha, 2003, s. 169.

² KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: Jan Keller*. 2. vyd. Brno, 1995, s. 19.

³ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 5.

⁴ TOMES, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha, 2001, s. 152.

z roku 1993, v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, v Evropské sociální chartě i Revidované sociální chartě, která je doplněna o právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením.⁵ V moderních státech se snaží zamezit chudobě pomocí sociálních dávek, které jsou vydávány státem. Tento způsob řešení chudoby sebou přináší nebezpečí záměrného zneužívání sociálních dávek, alias parazitismu.

2.1 Definice chudoby

Neexistuje správná či vědecká definice chudoby, která by vyjadřovala jasné vymezení chudoby a nabývala by stejného významu. Také neexistuje jediný obecně přijatý způsob jejího měření.⁶ V některých zdrojích je chudoba vysvětlována jako hmotná nouze, deprivace s vyloučením jedinců či sociálních skupin od materiálních zdrojů. Jev je vysvětlován jako stav, který neposkytuje jedinci základní podmínky pro důstojný život a neuspokojuje jeho základní lidské potřeby. Zdeněk Konopásek⁷ charakterizuje chudobu jako nedostatek materiálních, sociálních a kulturních zdrojů, bez kterých osoby postižené chudobou nemohou vést minimálně přijatelný způsob života. Podle Vojtěcha Krebse⁸ je chudoba stavem, ve kterém lidé nejsou schopni uspokojovat své základní životní potřeby v míře, kterou společnost v určité době uznává jako minimální či nezbytně nutnou. Pojem lze také vysvětlovat jako nedostatek hmotných prostředků omezujících kritérium spotřeby, kdy nedostatek peněz nesplňuje zabezpečení základních životních potřeb. Ekonomicky lze tento výrok akceptovat, ale rozděluje chudobu na absolutní i relativní.⁹ O chudobě můžeme říci, že se netýká pouze materiálních zdrojů, ale i pocitu být chudý. Stát utváří hranici absolutní chudoby, tedy té příjmové, dle chudoby subjektivní. Vždy je pravidlem, že subjektivní chudoba převládá nad chudobou příjmovou, lidé si uvědomují nerovnosti a chtějí víc a víc a zapomínají na ty, kteří chtějí to, co už oni vlastní. Tento jev by se dal označit za nekonečný kruh.

⁵ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 104–105.

⁶ MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav. *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. Sociologický časopis. 1996, č. 3, s. 297–298.

⁷ KONOPÁSEK, Zdeněk. *Chudoba a sociální příjmy*. Bratislava, 1991, s. 84.

⁸ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 107.

⁹ TOMES, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha, 2001, s. 152.

Na základě vlastního anonymního dotazníkového šetření (Příloha VII), na otázku číslo 5 (Co je podle Vás chudoba?), odpověděla většina dotazovaných, že chudoba je nemožnost splnit si své základní životní potřeby. Častou odpovědí byla představa hladovění a nemít kde bydlet. U jiných se setkáváme s formulací, že si nemohou zřídit rodinu, ztrácí či ztratili životní úroveň, nevlastní peníze či pociťují stav, který hraničí s nebezpečím ohrožení života z hlediska zdraví, potravy a podobně.

2.2 Chudoba v České republice v číslech v porovnání s EU

Chudoba je celosvětový problém, který trápí lidskou společnost od jejího samého výskytu a je předvídatelné, že potrápí další lidské generace v budoucnosti. Proto se moderní, vyspělé státy snaží zamezit nárůstu chudoby a eliminují počty osob zasažených touto nesnází pomocí propracované soustavy sociální politiky. V roce 2010 si Evropská unie stanovila cíl zamezit růstu chudoby tím, že pomůže 20 milionům lidí zasažených chudobou. Tento krok je uskutečňován od roku 2010 a dokončen by měl být v roce 2020.¹⁰ Státy se dohodly na monitorování chudoby a sociálního vyloučení podle tří indikátorů: míra příjmové chudoby, materiální deprivace a populace žijící v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou (Příloha I).

Česká republika, jakožto člen Evropské unie, je s tímto cílem seznámena a snaží se pomoci 30 000 svých občanů trpících některým z indikátorů. Ze šetření EU – SILC 2011 bylo příjmovou chudobou v České republice ohroženo více než 1 020 000 osob, tedy 9,7 %. Ve srovnání s rokem 2010 se navýšila chudoba o 86 000 jedinců, dříve byla chudoba určena 9 %. Počet nezaměstnaných občanů se zvýšil o 5 %, než tomu bylo roku 2010 a náklady na bydlení se vzrostly o 4 %.¹¹ Je zřejmé, že nejohroženějšími skupinami jsou rodiny bez ekonomicky aktivních členů, osoby žijící v neúplných rodinách a ženy.

V roce 2010 bylo 115 500 000 osob Evropské unie ohroženo chudobou či sociálním vyloučením, což činí v přepočtu 23,4 % obyvatelstva Evropské unie. Do kategorie příjmové chudoby spadalo 16,4 % ze všech osob Evropské unie, materiální deprivací trpělo 8,1 % unijních obyvatel a podíl osob žijících v domácnosti

¹⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Média a veřejnost* [online]. 2012 [cit. 2012-1-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/12637>>.

¹¹ ČT 24. *Mezi chudobou ohrožené loni přibylo 86 tisíc Čechů* [online]. 2012 [cit. 2012-09-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/182667-mezi-chudobou-ohrozene-loni-pribylo-86-tisic-cechu/>>.

bez zaměstnaného jedince nebo s nízkou pracovní intenzitou byl vypočítán na 9,9 % populace Evropské unie. Jak je již vyčíst z Grafu č. 1 na straně 16, míra chudoby se v České republice od roku 2009 do roku 2011 zvedla o 1,1 % chudých lidí. Navýšení bylo zapříčiněno hospodářskou krizí, která se projevila již ve výsledcích za rok 2010. I přes zhoršení patří Česká republika mezi státy Evropské unie s nejnižší komplexním ukazatelem míry ohrožení chudobou a sociálním vyloučením, která dosáhla 14,4 %, jednalo se tedy o 1 495 000 osob. Česká republika se umístila na prvním místě v Evropské unii s nejnižším stupněm zasažených osob příjmovou chudobou, která v roce 2010 činila pouhých 9 %. Materiální deprivace měla procentuální hodnocení lepší, než byl celkový průměr Evropské unie a činila 6,2 % obyvatel. Na třetím místě se český národ v rámci Evropské unie situoval podílem jedinců žijících v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou, která byla vyjádřena 6,4 %. Na prvních příčkách se nachází Lucembursko a Švédsko.¹² V porovnání s ostatními členskými státy Evropské unie, obstála Česká republika lépe než staré členské státy, spadající do první evropské patnáctky. Lze také porovnat Českou republiku se členskými státy Evropské unie i s průměrovými hodnotami Evropské unie podle zmíněných indikátorů chudoby.

Tabulka č. 1: Vývoj vybraných ukazatelů charakterizujících riziko chudoby a sociálního vyloučení v EU v roce 2010 (% z populace)¹³

Země	Ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením	Ohrožení chudobou příjmovou	Materiální deprivace	Osoby žijící v domácnosti s velmi nízkou pracovní intenzitou
EU (27)	23,4	16,4	8,1	9,9
ČR	14,4	9,0	6,2	6,4

2.2.1 Indikátory monitorování chudoby

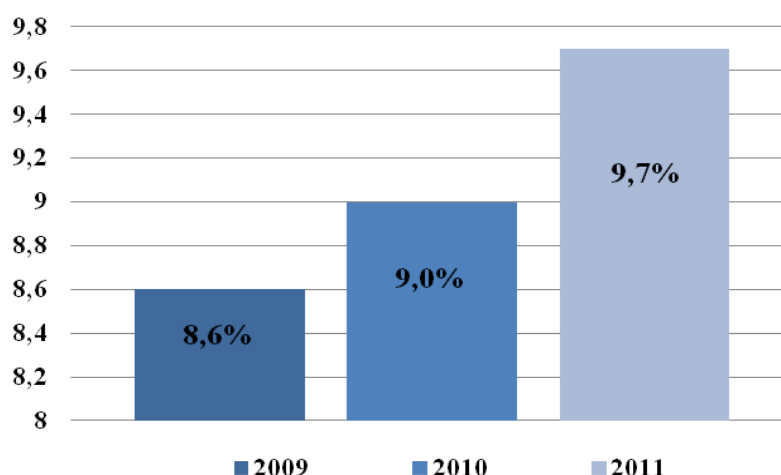
Míra příjmové chudoby je jedním z indikátorů, kterým lze pozorovat chudobu i sociální vyloučení. V každém státě byly stanoveny podmínky pro určení hranice chudoby, jednalo se o 60 % mediánu příjmů domácnosti. Míra je počítána porovnáním

¹² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Média a veřejnost* [online]. 2012 [cit. 2012-1-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/12637>>.

¹³ Vlastní sestavení, data použita z: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Média a veřejnost* [online]. 2012 [cit. 2012-1-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/12637>>.

poměrného příjmu připadajícího na jednu spotřební jednotku domácnosti s příjmem stanoveným jako hranice chudoby, to je 60 % mediánu tohoto příjmu, dle výzkumu byla hranice stanovena v roce 2011 na 114 097 Kč (Příloha II).¹⁴ Obecně lze říci, že hranici lze vypočítat jako podíl jedinců žijících v domácnostech s nižším příjmem než je 60 % mediánu dispozičního příjmu domácnosti. Medián je prvek, který udává hranici chudoby. Spotřební jednotka lépe zohledňuje velikost domácnosti, demografické složení a srovnává jasně různé typy domácností. Zjednodušeně lze míru chudoby v České republice vypočítat pomocí vlastního jednoduše vytvořeného vzorečku. Jelikož nejsou ještě definovány přesné údaje pro rok 2012, vypočítáme míru chudoby v České republice pro rok 2011. Tedy podíl celkového počtu občanů majících roční příjem nižší než 114 097 Kč, kterých bylo zaznamenáno 1 022 300 jedinců, který se vydělí celkovým počtem obyvatel ČR (=10 532 770). Výsledek ještě vynásobíme 100 % a poté spočteme. Výsledek činí 9,705898828 %, zaokrouhleně 9,7 %.

Graf č. 1: Míra chudoby v letech 2009 – 2011¹⁵

Materiální deprivace se vztahuje nejen k příjmové situaci jedince, ale také k ubytování, ošacení, stravování. Deprivovaných občanů dle Českého statistického úřadu zůstává 6,1 %, ale nejednotné jsou už výsledky deprivovaných osob s příjmem

¹⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-10-02]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213>.

¹⁵ Vlastní sestavení, data použita z: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213>.

pod hranicí chudoby, kterých o 7 % ubylo, i jedinců s příjmem nad hranicí chudoby, jejichž počet se zvýšil o 0,5 % z 3,8 na 4,3 % populace. (Příloha III).¹⁶ V podstatě se jedná o podíl deprivovaných jedinců strádajících některým materiálním nedostatkem. Jedná se o následující položky: zaplacení nájmu nebo účtů, adekvátní vytápění domu/bytu, uhrazení nečekaného výdaje, jídlo z masa či vegetariánské stravy každého druhého dne, jeden týden dovolené mimo domov v roce, ojetý automobil, vlastnění pračky, barevného televizoru, telefonu.¹⁷ Deprivovaný člověk, který neuspokojuje své základní spotřeby, nemá žádné peněžité rezervy, patří často do skupiny zadlužených občanů. Tento jedinec postrádá některé schopnosti, že není způsobilý opatřit nebo udržet si zdroje jako například zdraví či znalosti, které dominují ve společnosti a jsou podstatným prvkem fungování jedince rozumnou mírou autonomie. Lze konstatovat, že materiálně strádá a má pocit nenaplnění svých základních životních potřeb, ať už se jedná o podmínky ubytování, vybavení domácnosti či příjmu. Postižené domácnosti nekupují drahé potraviny, nekonzumují maso každý den, neutrácejí za nové oblečení a už vůbec ne za moderní elektronické vymoženosti. Tito lidé si stěžují našetří na dovolenou či snad na ojetý automobil.¹⁸

Třetím a zároveň posledním indikátorem, o kterém je zapotřebí se zmínit, je populace žijící v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou. Jde o mezinárodní ukazatel, kterým je možné měřit chudobu a také ukazuje efektivitu působení sociálních transferů, hlavně dopadů na obyvatele zasažené chudobou. V tomto procesu lze porovnat procento mužů a žen, věkových skupin, stupeň vzdělání podobně. Do osob ohrožených spadají všichni lidé mající nižší disponibilní příjem než 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku. Spotřební jednotka je určena Evropskou unií dle vzorce, každý první dospělý v domácnosti má číslo 1. Jedinec starší 13 let se rovná 0,5 a dítě do věkové kategorie 13 let je rovno 0,3.¹⁹ Podle výsledků z roku 2010 hrozila chudoba a odsun jedince na okraj společnosti 115,5 milionům obyvatel celé Evropské unie, z toho desetina žila v domácnosti, kde byl

¹⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213>.

¹⁷ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 74.

¹⁸ RINGEN, Stein. *Problém chudoby – několik doporučení k definici a měření*. Sociologický časopis. 2005, č. 1, s. 127.

¹⁹ EUROSTAT: *Statistiky příjmového rozdělení* [online]. 2011 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Income_distribution_statistics/cs>.

alespoň jeden její člen nezaměstnan.²⁰ Česká republika má nejmenší procento občanů postižených chudobou, ale řadí se na třetí místo mezi státy Evropské unie, kde někdo nemá práci. V materiálním nedostatku žilo cca. 6 % obyvatel a stejný počet Čechů bydlelo v domácnosti s velmi nízkou pracovní intenzitou. Tuto populaci žijící v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou tvoří ve skutečnosti domácnosti, ve kterých jedinci ve věku od 18 do 59 let ani nepracovali, ani neužili více než 20 % svého pracovního potenciálu během jednoho roku.²¹

2.3 Příčiny chudoby

Chudoba ohrožuje určité skupiny obyvatelstva, nejčastěji postihuje domácnosti bez výdělečně činné osoby, matky samoživitelky, děti i důchodce. Ne vždy lze zařadit mezi chudé každého, kdo se v těchto skupinách vyskytuje. Důvody chudoby jsou nejen záležitostí chudých občanů, ale i veřejného mínění a v neposlední řadě státní politiky. Mezi obyvateli se vytváří jakýsi hodnotový žebříček, který udává podnět k sociální distanci jedinců, kteří se v žebříčku hodnot ocitají na jeho konci.²² Pokud lidé nejsou dostatečně kvalifikováni a vzdělání nejsou uplatnitelní v pracovním procesu a pokud pracují, jsou ohodnoceni nízkými platy, což má za následek i nízké starobní důchody v budoucnu. Další častou příčinou je nerovnost ve vlastněném bohatství, kdy rozdíl poukazuje na skutečnost, že majetní a bohatí občané jsou zabezpečeni i ve stáří oproti chudým občanům, jejichž majetek nepředstavuje alternativní zdroj pro uspokojování základních životních potřeb, ani zabezpečení ve stáří.²³ Chudoba také může vzniknout náhlou nečekanou událostí, která pomine, jakmile zanikne situace, která ji vyvolala, například typickou událostí v Evropě v období středověku byly epidemie a hladomory.

V dnešní společnosti nelze sjednotit celou populaci a zřídít rovnost ve všech sférách. Společnost je uspořádána podle ekonomické situace populace. Jedinec, který je zaměstnan na vysoké pracovní pozici, vydělává mnoho peněz, je chápán a řazen společností do vyšší společenské vrstvy, oproti jedinci, který je také zaměstnan, ale jeho

²⁰ FINANČNÍ NOVINY: *ČR má v EU nejnižší podíl ohrožených lidí chudobou* [online]. 2012 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.financninoviny.cz/zpravy/cr-ma-v-eu-nejnizsi-podil-lidi-ohrozenych-chudobou/756662&id_seznam=7877>.

²¹ PARLAMENTNÍ LISTY: *Procento lidí ohrožených chudobou je v Česku nejnižší z EU* [online]. 2012 [cit. 2012-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Procento-lidi-ohrozenych-chudobou-je-v-Cesku-nejnizsi-z-EU-223340>>.

²² BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. 2. vyd. Praha, 2003, s. 46.

²³ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 112.

měsíční příjem činí pouze minimální mzdu. Tato osoba je zařazena do spodní společenské vrstvy, není dostatečně kvalifikovaná a vzdělaná, aby si získala lepší pracovní pozici. V důsledku technického pokroku se tito lidé často stávají zbytečnými, přicházejí o práci, čímž se zvedá počet nezaměstnaných nevzdělaných pracovníků.²⁴

Velice často však nechtějí chudí občané, nekvalifikovaní pracovníci, investovat do vzdělání. Jejich jednání je možné považovat za lehkovážné a amorální. Nedokážou odvádět odpovídající pracovní výkon, chovají se neohrabaně, nejsou schopni šetrnosti, chovají se nezodpovědně, odvracejí se od rodiny a uchylují se k alkoholismu. Často jsou označováni jako osoby, které se rozešly s hodnotami společnosti a mohou se zařadit do skupiny nazývané *undeserving poor* (nezasluhujících). Tito lidé jsou chudými pouze kvůli své lenosti, nedbalosti, neprozíravosti a nemorálnímu nebo kriminálnímu způsobu života. Neadekvátní výchovou dítěte, pod kterou spadá například nevhodné rodinné či sousedské prostředí, nevhodné společenské hodnoty, nelze dítě naučit motivačním hodnotám směřujících k vymanění se z prostředí chudého obyvatelstva. Bohužel se dítě v tomto prostředí naučí žít a chápe chudobu jako normální situaci, ze které není východisko.

2.3.1 Nejběžnější příčiny chudoby

Rozdíly ve mzdách lze vysvětlit na základě teorie o zhodnocení lidského kapitálu, kdy všichni občané mají stejný přístup ke vzdělání, záleží jen na využití této možnosti každým jedincem. Nízké výdělků jsou ale v neposlední řadě ovlivňovány i nezpůsobilostí k pracovní činnosti, do této kategorie patří nemoci či handicap, které vedou ke snížení pracovního výkonu, a tedy k nižšímu platovému ohodnocení. Nízké mzdy ovlivňují chudobu jednak přímo, ale také ve stáří, kdy se z jejich příjmu odvozuje starobní důchod. Dosažená úroveň vzdělání nejvíce ovlivňuje výši mzdy zaměstnance, které zobrazují mnohé výzkumy.²⁵

Dle výzkumu informačního systému o průměrném hrubém měsíčním výdělků v roce 2011 pracovalo se základním vzděláním 7 % občanů pobírajících průměrnou mzdu ve výši 17 135 Kč. Nejvíce zaměstnanců je kvalifikováno středním vzděláním bez maturity, jedná se o 41 % pracujících, jejichž průměrná mzda je určena 19 675 Kč.

²⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 63.

²⁵ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 112.

Do druhé nejpočetnější skupiny patřili všichni zaměstnaní, kteří dosahovali středního vzdělání s maturitou. Celkem jich bylo zaznamenáno na 35 % a jejich hrubá průměrná mzda byla určena 25 821 Kč. Pouze 2 % populace patří do kategorie pracujících s vyšším odborným a bakalářským studiem, ti pobírají hrubou průměrnou mzdu 31 285 Kč. Vysokoškolsky vzdělaných jedinců je zaměstnáno 13 %, jež pobírají průměrnou mzdu 46 810 Kč. Ostatní neuvedli své vzdělání a jejich hrubá průměrná mzda byla určena částkou 20 575 Kč.²⁶

Celková průměrná mzda byla v České republice vypočítána na částku 24 319 Kč. Lidé mající jen základní vzdělání pobírají o 173 % průměrné mzdy méně, než dostávají lidé s vysokoškolským vzděláním. Pro rok 2012 bohužel nejsou ještě vypracované statistiky. Nízké výdělky jsou mnohdy zapříčiněny nepeněžitými preferencemi výběru zaměstnání, jako je vázanost na byt či péče o dítě. Často jsou diskriminovány ženy, z důvodů rolí matek, se při přijímacích řízeních upřednostňují muži. Také jsou znatelné rozdíly mezi ženami a muži na stejné pracovní pozici v platových podmínkách. Například na pozicích ředitelů a prezidentů významných firem ženy – ředitelky podniků pobývají v práci o 2,2 hodiny placeného času déle než muži, a přesto muži dostávají za 171,6 hodin 116 170 Kč, což je skoro tři krát více, než dostává žena na stejném pracovním postu.²⁷

Nezaměstnanost je široký pojem, který lze zpracovat jako samostatné téma jiné odborné práce. Bývá chápána jako jev, kdy jedinci chtějí pracovat, jsou zaregistrováni v evidenci pracovního úřadu, ale na trhu práce se pro ně nenachází vhodné uplatnění. Vysoká nezaměstnanost zatěžuje státní rozpočet v oblasti sociálních dávek a podpor, vede k devastaci potenciálu ztrátou kvalifikace i motivace.²⁸ Zpravidla se jedná o dlouhodobou nezaměstnanost, kdy člověk nemůže práci najít déle než rok. Nezaměstnanost lze rozdělit do dvou skupin, dobrovolná nezaměstnanost zahrnuje jedince, kteří jsou v produktivním věku, ale o práci neusilují z důvodu materiálního zajištění. Druhá kategorie zahrnuje práceschopné občany, kteří tvoří na trhu práce poptávku po práci, ale bohužel tato poptávka není naplněna, tyto osoby jsou hodnoceny ve statistikách mírou nezaměstnanosti.²⁹ V roce 2010 činila nezaměstnanost

²⁶ INFORMAČNÍ SYSTÉM O PRŮMĚRNÉM VÝDĚLKU: *Výsledky šetření* [online]. 2012 [cit. 2012-10-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Archiv/2011.aspx>>.

²⁷ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Jaká je naše společnost: otázky, které si často klademe*. Praha, 2010, s. 275.

²⁸ BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. 2. vyd. Praha, 2003, s. 94.

²⁹ EICHLER, Bohuslav, RYSKA, Radovan, SVOBODA, Vladimír. *Základy státoprávní teorie, ekonomie a ekonomiky, neformální logiky: pro střední školy*. 3. vyd. Praha, 2005, s. 91.

v České republice okolo 7,3 %, což je o 0,6 % více než v roce 2011. Údaje o nezaměstnanosti udávají ve čtvrtém čtvrtletí roku 2012 podíl 7,2 % nezaměstnaných, což dokazuje další nárůst oproti roku 2011, kdy obecná míra nezaměstnanosti činila 6,7 %.³⁰

V porovnání s Evropskou unií si Česká republika vede velice příznivě, v roce 2011 se umístila s mírou nezaměstnanosti na 5. místě, průměr Evropské unie činil 9,6 %, což je 23 milionů osob, z toho 16 milionů pochází z eurozóny. Nejhorším státem v Evropské unii z pohledu nezaměstnanosti je Španělsko, které vystouplo na 21,7 % (Příloha IV). Do skupin nejvíce nezaměstnaných Evropské unie spadají občané se zdravotním postižením, absolventi škol a mladiství uchazeči o práci, osoby společensky nepřizpůsobivé, měnící často zaměstnání, nekvalifikovaní občané, osoby pečující o dítě ve věku do 15 let, staří lidé, osoby žijící v okrajových místech okresu s omezenou dopravní obsluhností.³¹ Ekonomická nedostatečnost rodiny (chudoba) je úzce provázána s ostatními projevy dysfunkce, neboť například Zdeněk Konopásek³² chudobu označuje jako takový nedostatek materiálních, sociálních a kulturních zdrojů, že je pro ně (osoby postižené chudobou) nemožné vést minimálně přijatelný způsob života. Staří občané nejsou zaměstnáváni z důvodů zdravotního stavu, nedostatečné kvalifikace či zdravotního omezení. Mladí naopak bývají nezaměstnanými z důvodů absence pracovních zkušeností. Je zřejmé, že mladý člověk, který opouští studium a žádá o práci, nemůže mít dostatečné zkušenosti v oborech. Další mnohdy ohroženou skupinou jsou matky pečující o dítě, kdy po návratu z mateřské dovolené žena nemá zaměstnání.

Třetí významnou příčinou chudoby se stala **rozdílnost ve vlastněném bohatství**. Všeobecně lze podotknout, že rozdíly ve vlastněném bohatství jsou ve srovnání s rozdíly ve výdělcích, zaměstnání i osobnostních předpokladů mnohonásobně vyšší.³³ Majetek jedince má vysokou hodnotu, takže může zajistit jedinci dostatečné zabezpečení i ve stáří. Majetek chudého, však není zárukou důchodu. Lze konstatovat, že majetek zapříčiňuje i rozdílnost ve výši důchodů.

³⁰ SOCIÁLNÍ DIALOG: ČSÚ: *Nezaměstnanost ve 4. čtvrtletí meziročně vzrostla na 7,2 %* [online]. 2013 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.socialnidialog.cz/trh-prace/trh-prace/csu-nezamestnanost-ve-4-ctvrtleti-mezirocne-vzrostla-na-7-2>>.

³¹ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdena. *Právo a sociální politika*. Brno, 2007, s. 110.

³² KONOPÁSEK, Zdeněk. *Chudoba a sociální příjmy*. Bratislava, 1991, s. 10.

³³ KEJDOVÁ, Miroslava, VAŇKOVÁ, Zdena. *Právo a sociální politika*. Brno, 2007, s. 110.

Tržní podnikání funguje na základě hesla peníze nebo život.³⁴ Trh musí neustále expandovat, rozšiřovat druh zboží, investovat i inovovat. Pokud trh neobstojí, ztrácí možnost vyrovnat se konkurenci. Pokud nedochází k hospodářskému růstu, vláda vydává vyšší výdaje na sociální zabezpečení těch, kdo na trhu neuspěli. Tito občané nakupují méně, tudíž daně z obrátu nadále klesají a stát se dostává do svízelné situace, kdy dochází k zadlužení. Opakem ekonomického růstu může být nezaměstnanost, zadluženost, hospodářská deprese, úpadek obchodu a navýšení sociálního napětí.³⁵

Zadluženost lze v současné době považovat za fenomén společnosti. Čeští občané se rychle naučili žít na dluh a splácení jim nečiní velké problémy. I přes to se ve společnosti vyskytují chudí občané, jejichž dluhy nabyly velkých rozměrů, které nedokážou splácet, a poté se ocitají v pasti, ze které není úniku. Ocitají se ve spirále splátek, úroků, které poskytují novodobí lichváři. V letošním roce 2012 se půjčky opatřují ještě snáz než dříve, jedinec se nikde nemusí podepisovat a poskytovat své rodné číslo, jako tomu bylo dříve. Dnes stačí, když člověk odpoví na nabídku půjčky elektronickou poštou nebo SMS zprávou.

Celkové dluhy domácností v České republice v březnu roku 2011 byly ve výši 1 064 000 000 000 Kč.³⁶ Do dluhů domácnosti se řadí půjčky na bydlení, spotřebu i jiné. U krátkodobého splácení půjček je riziko neplacení půjčky okolo 8 %, u dlouhodobého splácení jsou rizika neplatičů minimální. Oproti březnu 2011 se dluh domácnosti v březnu roku 2012 navýšil o 59 000 000 Kč. Výše dluhů se ustálila na 1 123 000 000 000 Kč. Lidé si často půjčují, aby splatili předešlý dluh, což s sebou přináší riziko dluhové pasti nebo osobního bankrotu. Nejrizikovější skupinou jsou mladí lidé, kteří si oproti starším generacím méně často sestavují rozpočty, nevytvářejí si dostatečné rezervy, o to vyšší ale mají toleranci k riziku. Dobře je vzrůstající trend viditelný na počtu exekucí. Zatímco v roce 2010 se jednalo zhruba o 701 tisíc případů, loni přišlo exekucí o majetek nebo peníze více než 936 tisíc osob.³⁷

³⁴ KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: Jan Keller*. 2. vyd. Brno, 1995, s. 15.

³⁵ KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: Jan Keller*. 2. vyd. Brno, 1995, s. 16–17.

³⁶ MÜLLEROVÁ, Lucie. Dluhy českých domácností se prohlubují. [online]. *EKONOMIKA24. ZPRAVODAJSTVÍ*, ČT24, 30. 4. 2012. [cit. 2012-10-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/174273-dluhy-ceskych-domacnosti-se-prohlubuji/>>.

³⁷ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: *Inspirovalo nás i zahraničí, kde je druh normou* [online]. 2012 [cit. 2012-10-08]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_120608_zamrazilova_statistika_a_my.html>.

3 KLASIFIKACE CHUDOBY

Chudobu lze chápat z různých úhlů, stejně tak může být jednotlivci chápána a prožívána zcela odlišně. Možnosti výkladu téhož pojmu jsou velice různorodé. Každá osoba by měla být schopna vyjádřit rozdíl mezi bohatým a chudým, vnímat odlišnosti v žití druhých. Zvyklostí je chudobu charakterizovat jako stav nedostatečných hmotných prostředků omezujících možnosti spotřeby, kdy nedostatek zdrojů nedokáže zabezpečit základní životní potřeby na přiměřené úrovni. Proto je tato nesnáze spojena se stavem hmotné nouze i stavem sociální nouze, což vede k deprivaci pracovní, bytové, sídelní, zdravotní a další. Být nemocen, ale neznamená být chudým aktivně zapojovat do pracovního života, čímž logicky příjmově strádá a trpí nedostatečnými zdroji nutných k opatření nezbytných životních statků. Zdraví a chudoba spolu mohou souviset, ale koncepčně jde o odlišné problémy. Chudoba je problémem, na který lze nahlížet z různých pohledů, proto ji je možné klasifikovat dle různých hledisek.³⁸

3.1 Subjektivní a objektivní chudoba

Subjektivní chudoba je založena na vlastním hodnocení své životní úrovně, je založena na pocitu být chudý. Pocit chudoby jedince závisí na tom, co jednatel nebo domácnost vlastní. Zkoumá se nezbytný standard jedince, jeho cíle a rozdíly ve vlastnictví. Lidé se mohou považovat za chudé, ačkoliv dle svých příjmů nespádají do tabulek v kategorii zasažených jedinců chudobou. Stávají se i případy, kdy objektivně chudí lidé mají nízká očekávání od svých sociálních potřeb, tudíž se za chudé nepovažují. Je zřejmé, že se počet osob cítících se chudými během životního cyklu mění, kdy ve středním věku těchto jedinců ubývá a ve stáří naopak přibývá. V těchto pocitech se jedinec neohlíží na proskribované znaky chudoby, ani na myšlení společnosti, jde o pocit jednotlivého občana založený na hodnocení vlastní životní úrovně.³⁹ Jedinci, kteří jsou zasaženi subjektivní chudobou, vytvářejí podněty pro zpracování různých analýz, ať se jedná o analýzu příjmovou nebo životního standardu jedince, z kterých vycházejí odborníci sestavující nová sociálněekonomická opatření, jež se snaží dalšímu nárůstu chudoby zamezit.

³⁸ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha, 2001, s. 153.

³⁹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 119.

Podle Střediska empirických výzkumů byl pocit chudoby mezi občany České republiky v roce 2011 vyšší, než tomu bylo v roce 2010. Za chudé domácnosti se považuje 42 % občanů a z nich 10 % občanů je přesvědčeno, že jsou chudými zcela určitě. V období roku 2010 mělo pocit být chudým o 3 % méně populace, než tomu bylo roku 2011. Kdy jen 8 % z celkového počtu cítících se chudými je přesvědčeno o své chudobě ve své domácnosti. Nejvíce tento subjektivní aspekt zesílil u populace s nízkým vzděláním (základním) a mezi mladými lidmi ve věkové skupině do 29 let. K objektivní chudobě se nejvíce blíží obyvatelé, kteří jsou o své chudobě přesvědčeni zcela určitě. Ostatní cítící se zasažení problémem spadají spíše do subjektivního pocitu materiální deprivace.⁴⁰

Objektivní chudoba nezávisí na výpovědích jedinců, kteří mají pocit, že jsou chudí. V naší společnosti bývá mnohdy nadsazená, neboť její objektivita je spjata se sociálním a politickým konsensem, který je tvořen společností a ovlivňuje ho stát a další sociální instituce.⁴¹ U této chudoby vycházíme hlavně z analýz socioekonomických informací o domácnostech. Objektivní chudoba je určována zvenčí, tedy ji určuje stát nebo nějaká jiná autorita, která dokonce respektuje makroekonomické souvislosti. V této skupině lze rozdělit občany dle jejich příjmů na chudé a bohaté.

3.2 Absolutní a relativní chudoba

Chudoba představuje hlavně nedostatek zdrojů, neplnění základních životních potřeb. Tento nedostatek je kvalifikován jako absolutní nebo relativní. Podobné členění chudoby zmiňují i Petr Mareš a Ladislav Rabušic⁴² ve svém článku „K měření subjektivní chudoby v české společnosti“. Vysvětlují, že v rámci absolutních konceptů chudoby se domácnosti považují za chudé, jestliže nejsou dostatečně uspokojovány jejich potřeby, které jsou dány ve vztahu k samotným možnostem přežití a ne pouze vztahem k platným vzorcům spotřeby v dané společnosti. Rozlišují tři základní přístupy k absolutní chudobě. První z nich je přístup k chudobě z hlediska základních potřeb, tedy stanovení nezbytných nejnižších nákladů na uspokojení základních potřeb. Druhým pojetím absolutní chudoby je koncept založený na základním spotřebním koši,

⁴⁰ STŘEDISKO EMPIRICKÝCH VÝZKUMŮ: *Pocit chudoby mezi občany ČR od loňska mírně zesílil* [online]. 24. října 2012 [cit. 2012-10. 11]. Dostupné z WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/2598>>.

⁴¹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 118.

⁴² MAREŠ, Petr. RABUŠIC, Ladislav. *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. Sociologický časopis. 1996, č. 3, s. 300.

který se opírá o uznané minimum výdajů a spočívá v generování seznamu minimálních potřeb pro domácnosti různé velikosti. Třetí přístup k absolutní chudobě se zabývá potravinovým poměrem. Opírá se o vztah mezi výdaji na potraviny a celkovými výdaji.

Absolutní chudoba souvisí s nedostatkem potřebných zdrojů k uspokojování základních životních potřeb. Pokud člověk žije delší dobu pod hranicí absolutní chudoby, ohrožuje tím svůj vlastní život. Jedinci jsou zaručeny pouze prostředky zabezpečující mu fyziologické přežití, jinak nic. Tato hranice je neměnná, nelze ji měnit dle blahobytu společnosti. Je definovaná subsistenčním minimem, tj. prostředky, které umožňují uhradit potřeby holého přežití v dané společnosti. Podle světové banky se jedná o zhoršení postavení nejnižších skupin obyvatelstva, jejich životní úrovně. Světovou hranicí chudoby je příjem ve výši jednoho dolaru (USD) na jedince za den.⁴³

V absolutní chudobě dříve žily více jak 4 000 000 000 obyvatel světa. Obyvatelstvo zasažené chudobou je regionálně velmi nerovnoměrně rozmístěno. Světová banka zveřejnila 29. února 2012 údaje o extrémní světové chudobě, tedy o lidech, žijících na méně než 1,25 amerických dolarů denně, kdy se tento problém týká přibližně 1 300 000 000 jedinců, tedy 22 % obyvatel všech rozvojových zemí. Obecně je vyjádřena pouze potřebami chudých obyvatel bez ohledu na porovnání jejich výdajů s výdaji nechudých občanů. V chudých zemích se uspokojují jen základní životní potřeby, ale v bohatších společnostech, kde jsou životně potřebné statky naplňovány, dochází k nabývání větší váhy prostorem zboží, statků a služeb.⁴⁴ Například pokud by nastala v zemi situace, že by jedinci byli odkázáni na vlastní dopravu, chudí občané by si nemohli dovolit koupit auta, což by mohlo mít za následek nepřekonání překážky získání dobře placeného zaměstnání či nějakého zaměstnání vůbec. Tedy by propadli do pasti deprivace způsobilosti.

Relativní chudoba se dotýká jedinců, domácností, skupin, kteří neuspokojují své základní potřeby než je daná úroveň v dané společnosti. Chudý občan České republiky se jeví chudému Afričanovi jako boháč, čímž je zapříčiněn migrační tlak a ekonomická emigrace. Týká se především průmyslově rozvinutých zemí. Chudoba je vždy porovnávána dle životní úrovně v dané zemi. Relativní chudoba si nezakládá primárně na plnění svých potřeb, ale na postavení jedince v profesních, vlastnických a konzumních vztazích určité populace. Porovnávají se občané chudí a nechudí podle

⁴³ JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha, 2003, s. 170.

⁴⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 113.

společenského standardu. Hlavní myšlenkou je pochopení této chudoby z hlediska nerovnosti příjmů. Pokud nějaká domácnost nenaplnuje stanovené standardy společnosti, jedinec je vyloučen a zařazen do určité sociální skupiny.⁴⁵

Relativní chudoba udává vyšší hranici, než je ve skutečnosti míra absolutní chudoby. Je založena na rozložení příjmů domácnosti. Například můžeme říci, že jediný žák ze třídy nevlastní notebook, třídní společnost ho zařadí do skupiny sociálně slabší, a pokud by hrály všechny děti stejnou počítačovou hru ve stejném čase, bude toto dítě odstrčeno z kolektivu. V dnešní době je na každé zemi, jakou hranici chudoby si stanoví. Stanovení chudoby je otázkou politickou, specifickou i složitou. V relativním pojetí se na chudobu pohlíží ve vztahu k obecně platným standardům života v dané společnosti.⁴⁶

3.3 Chudoba dle časového hlediska

Chudoba v současné době umožňuje rozdělení termínu podle času na chudobu starou, novou i moderní. Dříve měla chudoba odlišný charakter, převažoval jiný způsob vnímání chudoby. Stará chudoba je spojována s vlivem životních cyklů na neschopnost práce, z důvodů stáří, nemoci, invalidity, domácností bez otce a jiné.⁴⁷ Za důsledek neštěstí se považuje dlouhodobá chronická nemoc zapříčiňující chudobu v rodině, protože v té době nebyl zaveden systém nemocenského pojištění a nemocenské péče. V období staré chudoby se vyskytovalo mnoho chorob, epidemií a válek, které zanechaly četně sirotků a vdov a navýšil se počet osob závislých na církevní nebo veřejné charitě. Do kategorie cyklických příčin patří demografická revoluce, která se projevuje růstem populace přerušované jen zřídka válkami či epidemiemi a která vedla k růstu cen potravin.⁴⁸ Tak jako existoval silný vztah mezi chudobou a strukturou životního cyklu, vyskytovalo se i pouto mezi chudobou a zařazením v profesní struktuře. Nejvíce nejisté pracovní pozice vlastnili nádeníci, kteří nabízeli své služby každý den na trhu, žili tak v nejistotě.⁴⁹

⁴⁵ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha, 2001, s. 153.

⁴⁶ MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav. *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. Sociologický časopis. 1996, č. 3, s. 300.

⁴⁷ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 110.

⁴⁸ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha., 1999, s. 82.

⁴⁹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 83.

Nová chudoba je spojena s pozicí občana na trhu práce, dotýká se hlavně nezaměstnaných, neúplných rodin a znevýhodněných skupin na trhu práce a vztahuje se na dlouhodobou nezaměstnanost. Tato chudoba je zcela nová v tom, že je zároveň masová a zároveň postihuje země nejvyspělejší. Všichni si mysleli, že čím bude určitá země vyspělejší a bohatší, tím rychleji se budou ostrůvky bídý zmenšovat, až postupně zcela zmizí.⁵⁰ Pod pojmem moderní chudoby si lze ve vyspělých zemích představit chudobu relativní. Problém chudoby se vyskytuje i přes veškerou snahu vyspělých států, mění také svou podobu i rozměr. Moderní chudoba zdůrazňuje, že řešení chudoby ji nikdy nemohou úplně zamezit.⁵¹

⁵⁰ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha, 2010, s. 36.

⁵¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 110.

4 MOŽNÉ ZPŮSOBY MĚŘENÍ CHUDOBY

Chudobu není možné změřit objektivním způsobem, lze ji měřit z hlediska konceptů. Je nutné si předem stanovit, zda bude změřena specifickým nebo obecnějším způsobem. Vždy je analyzována hranice chudoby, ať pojednává o sociologické hranici chudoby nebo o hranici životního minima alias politicky existenční. Měření rozsahu chudoby ve společnosti je komplikované a to z toho důvodu, že neexistuje ideální indikátor chudoby. Proto se doporučuje pracovat s kombinací objektivních ukazatelů a subjektivních pocitů lidí a také s absolutními veličinami, stejně tak jako s mírami, vztahujícími se ke konkrétní situaci jedinců nebo rodin, neboli k určitému celospolečenskému standardu.⁵²

Měření chudoby vychází z různých pramenů, například Luxembourg income Study je považován za experiment stanovující standard chudoby podle statistických údajů odlišných zemí. Pojem chudoba je vymezena z hlediska příjmové rozdílnosti. Možným zdrojem lze považovat odhady pokusů vycházejících z odhadů fyziologických kalorií nutných k životu a jejich finančního vyjádření v dostupných konzumních produktech. Třetí pramen pojednává o výsledcích veřejného mínění, používaný hlavně ve Velké Británii.⁵³ Z mnoha možných způsobů měření chudoby budou v této kapitole použity následující:

- měření chudoby z hlediska příjmů,
- měření chudoby v kontextu spotřeby a výdajů absolutní míry,
- měření v kontextu spotřeby a výdajů relativní míry,
- měření založené na subjektivních výpovědích,
- měření chudoby z hlediska územních celků.

Měření chudoby z hlediska příjmů je možné zpravidla na základě zjištěných informací o dosažených příjmech. Podle vztahu příjmového rozložení ve společnosti je možné chápat hranici chudoby jako vztah k nejnižšímu decilu, což je míra únosnosti nízkého postavení podle příjmu odlišná v čase a kulturní oblastí, či

⁵² POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha, 1995, s. 20.

⁵³ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha., 1999, s. 122.

kvantilu distribuce příjmu ve společnosti.⁵⁴ Dále do skupiny měření příjmové chudoby patří minimální příjem, který je definován jako nárok na sociální podporu násobkem stanoveného životního minima. Hranice chudoby je ponechána v rukou politiky určitého státu. Minimální příjem je garantován od státu sociální podporou. Členské země Evropské unie využívají relativní metodu měření, kdy je hranice chudoby daná 60 % mediánu ekvivalentního příjmu, ale pro srovnání lze použít i 70 % nebo 50 % mediánu ekvivalentního příjmu (Příloha V). Pro přepočítání disponibilních příjmů samostatných domácností na ekvivalentní příjem se používá modifikovaná stupnice OECD (Organizace pro mezinárodní hospodářskou spolupráci a rozvoj) pracující s koeficienty 1,00 pro prvního dospělého člena domácnosti, 0,50 pro druhého a každého dalšího dospělého jedince v domácnosti a 0,30 pro každé dítě do věku 13 let včetně. Pomocí těchto koeficientů je přidělena suma spotřebních jednotek, která je dělitelem pro disponibilní příjem. V USA se příjmová hranice chudoby udává ze struktur výdajů. Základem je považován nejlevnější výživový plán, který vypracovalo ministerstvo zemědělství, který byl složen z nejnižších finančních zdrojů. Pro sestavení hranice chudoby musel být zohledňován počet jedinců v domácnosti, pohlaví členů domácnosti, počet dětí, rozlišovány byly i domácnosti farmářské a nefarmářské. Spojené státy americké jsou jediným státem, který má oficiálně stanovenou hranici příjmové chudoby, která vychází ze společných hodnot v 60. letech. Během uplynutí let se změnila pouze cenová relace zboží, ale reálná kupní síla zůstala přibližně stejná, jako tomu bylo dříve.⁵⁵

Měření chudoby v kontextu spotřeby a výdajů absolutní míry, kdy pro zjištění míry chudoby bývá použito výdajů použitých na spotřebu jednotlivcem či státem. V této metodě se pojednává o naší představě minimálního životního standardu. Řeší se zde vztah mezi výdaji za potraviny a konečnými výdaji. Vychází se z Engelova zákona, který určuje klesající podíl výdajů za potraviny na celkových výdajích měřítkem výše životního standardu ve společnosti. Čím nižší je tento podíl, tím vyšší je životní standard a nižší chudoba. Absolutní míry jsou založeny na základních životních potřebách.⁵⁶ Základní životní potřeby hierarchicky uspořádal v roce 1943 Abraham Mashlow. Potřeby byly uspořádány od nejdůležitějších po ty méně potřebné.

⁵⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 122.

⁵⁵ SIROVÁTKA, Tomáš et al. *Monitorování chudoby v ČR*. Brno, 2002, s. 9.

⁵⁶ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 114.

Za základní životní potřeby považoval potřeby fyziologické – strava, odívání a pocit bezpečí. Do nedostatkových potřeb zařadil potřebu sociálních kontaktů, úctu i potřebu seberealizace.⁵⁷ Metody postavené na minimálním spotřebním koši spadají též do této kategorie. Koš zboží eliminuje seznamy minimálních potřeb pro domácnosti různého rozsahu. Chudoba je vyjádřena kalkulací nákladů vynaložených na procesu uspokojování základních potřeb. Podíl výdajů na stravu v celkových výdajích je u každé domácnosti rozdílný, jelikož se s rostoucími příjmy mění i struktura výdajů. Domácnosti se závislými dětmi i domácnosti s nízkými výdělky a občané s nedostačujícím příjmem vynakládají většinu svých příjmů na základní potřebu, kterou je jídlo.⁵⁸

Měření v kontextu spotřeby a výdajů relativní míry je možné, pokud se jedná o podíl na průměrném čistém příjmu, jež ve společnosti připadá na domácnost či jedince. Ve skutečnosti jde o stanovený příjem nezbytný pro uspokojování minima základních životních potřeb.⁵⁹ Relativní deprivace vychází z nedostatku jedince ve srovnání s ostatními jedinci. Například pokud jedinec stojí o nějaké zboží, které ostatní vlastní, ale on ho vlastnit nemůže. Není tedy uspokojena určitá potřeba nebo není uspokojována adekvátně, jak je ve společnosti zvykem. Ve společnosti lidí závislých na nakupování a sledování televize nemohou chudí od bohatých odvrátit oči. Čím větší je svoboda na obrazovce a čím přepychovější jsou výlohy nákupních středisek, tím více je pro chudé obyvatele komerční ideál vzdálen. Čím větší se zdá být výběr pro bohaté, tím méně snesitelný je život bez těchto možností.⁶⁰

Měření založené na subjektivních výpovědích vychází z postojů obyvatel k výši příjmů uspokojujících jejich základní potřeby. Míra chudoby je zde udána minimální sumou peněz nutných k chodu domácnosti při procesu uspokojování základních životních potřeb. Pro sestavení hranice byly položeny základní otázky, jako například s jakým příjmem se dá přežít, čeho chcete dosáhnout, co si myslíte, že skutečně potřebujete a jiné. Otázky jsou vytvořeny tak, aby dotazovaní jednotlivci posoudili vlastní situaci. Podle odpovědí na otázky se vytváří hranice subjektivní chudoby, která předchází stanovení oficiálních hranic chudoby. Subjektivní hranice

⁵⁷ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha, 2003, s. 85.

⁵⁸ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 127.

⁵⁹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 114.

⁶⁰ BAUMAN, Zygmunt, MAY, Tim. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha, 2004, s. 184.

chudoby SPL (The Subjective Poverty Line) je založena na názorech samostatných domácností o absolútne minimálnej výši príjmu, ktorým lze uspokojit základní lidské potřeby. Tato subjektivní hranice chudoby vznikla na Leydenské univerzitě. Subjektivní hranice chudoby CSP (The Centre for Social Policy Poverty Line), která vznikla v Centru pro sociální politiku v Antverpách, zahrnuje kromě otázky po minimální výši příjmů, které naplňují proces uspokojování základních potřeb, také otázku, jak je obtížné hospodařit se svým příjmem.⁶¹

Za chudé nejsou považováni jen lidé, ale chudými se stávají i územní oblasti. **Měření chudoby z hlediska územních celků** probíhá u administrativně vymezených celků počínaje okresy, kraji nebo regiony, případně i spolkovými zeměmi i samostatnými národy, je možné klasifikovat míru chudoby a charakterizovat jejich dispozice k většímu či menšímu riziku chudoby jejich obyvatel. K určení dispozic i míry chudoby se používají strukturální ukazatelé, které Evropská unie rozdělila do čtyř oblastí – dlouhodobá nezaměstnanost, inovace ve vědě i výzkumu, ekonomická reforma a sociální soudržnost.⁶²

Velká Británie v roce 1983 využívala osm indikátorů k mapování chudých územních celků. Příkladem identifikátorů bylo procento nezaměstnaných mezi ekonomicky aktivními osobami, procento přelidněných domácností, procento domácností osamělých rodičů s dětmi, procento domácností s narozeným živitelem mimo Británii. Indikátory byly použity k vytvoření jednoduchého indexu. Roku 1987 byl uváděn poněkud jiný způsob měření chudoby, který byl založen na materiální deprivaci. Zjišťování míry chudoby bylo založeno na následujících záležitostech jako nezaměstnanost, přeplněnost obydlí, nedostatečnost zdrojů, nejistotě bydlení i nedostatečné individuální bezpečnosti.⁶³ Jarmanův index vznikl ve Velké Británii roku 1984 a byl praktikován na oblasti Anglie a Walesu. Byl sestaven na základě dat územních celků a sloužil k soustředění zdrojů primární zdravotní péče v oblastech. V indexu vystupuje 8 proměnných s relativní četností:⁶⁴

⁶¹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 133–134.

⁶² MAREŠ, Petr. *Chudoba v České republice v datech*. Praha, 2004, 52.

⁶³ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 142.

⁶⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 142.

- nezaměstnanost (3,3 %) – podíl nezaměstnaných z ekonomicky aktivních
- přelidnění – více než 1 osoba/místnost (2,9 %),
- osamělí rodiče (3,0 %),
- podíl obyvatel mladších 5 let (4,6 %),
- osamělí staří lidé (6,6 %),
- etnikum – domácnosti člověka narozeného mimo Británii (2,5 %),
- nízká sociální třída (3,7 %) – nekvalifikovaná hlava rodiny,
- mobilita (2,7 %) – podíl těch, kteří změnili bydliště v předešlém roce.

Zmíněné indexy jsou využívány ve veřejném zdraví kdekoliv na světě. Indexy socioekonomické deprivace jsou důležitou pomůckou k zjišťování deprivovaných oblastí. Zdroje dat, které se používají, se mění a jsou vzájemně kombinovány, při každém sčítání je nutno indexy zaktualizovat. Průzkum pomocí indexů je finančně náročný, proto se používá jednodušších způsobů. Česká republika využívá jednoduchého způsobu, jedná se o součet míry inflace a míry nezaměstnanosti, podle kterého se Česká republika jeví jako země na úrovni Francie, Itálie a Belgie.⁶⁵

4.1 Měření příjmové chudoby v České republice

K měření příjmové chudoby v České republice je zapotřebí vždy vycházet z dostatečně kvalitních dat o výdělících domácnosti, které pomáhají sestavovat rozdělení podle příjmu. Za nejobjektivnější zdroj lze považovat Český statistický úřad, který vytváří oficiální statistiky o příjmech a spotřebě domácností. Konkrétně se jedná o mikrocensus, který je organizován v určité periodě (čtyři až šest let) u rozsáhlého souboru (20 000 – 40 000 domácností) náhodně vybraných domácností i jednotlivců, a statistiku rodinných účtů.⁶⁶ U mikrocensu se zjišťují demografické, sociální vlastnosti domácností i jedinců, popřípadě jsou zjišťovány údaje doplňkového typu, jako jsou například výdaje na bydlení. Mikrocensus vykazuje pozitivní vlastnosti z hlediska přesnosti údajů, jež udávají počet osob nebo domácností žijící pod hranicí chudoby.

⁶⁵ ŠLACHTOVÁ, Hana et al. Přehledová literární studie konstrukce deprivčních indexů. In: *Hygiena* [online]. 2007, roč. 52, no. 4 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.szu.cz/svi/hygiena/show.php?kat=archiv#2007-4>>.

⁶⁶ SIROVÁTKA, Tomáš et al. *Monitorování chudoby v ČR*. Brno, 2002, s. 22.

Mikrocensy jsou považovány za zdroje informací o rozložení příjmů a o příjmové chudobě, pokud by byly doplněny i o indikaci subjektivní chudoby, mohly by být využity pro konfrontaci příjmové a subjektivní chudoby ve státě.⁶⁷

V roce 2001 vytvořil Český statistický úřad v podmínkách České republiky nové jednorázové šetření, které neslo název Sociální situace domácnosti (SSD 2001). Šetření se zabývalo v širším pojetí problematikou sociální situace a životních podmínek domácností v České republice, poskytovalo informace o možnosti kvality a finanční zátěži bydlení, o podmínkách zdravotních, pracovních i o vybavenosti bydlení předměty využívanými v domácnosti po dlouhou dobu. Kromě objektivních prvků byly prozkoumávány i subjektivní elementy, jednalo se o postoje jednotlivých členů domácnosti na postavení jejich domácnosti ve společnosti v porovnání s okolím. Projekt Sociální situace ve společnosti měl být napojen na evropský systém mapování, který je koordinován Eurostatem. Poskytovaná data měla umožnit srovnání České republiky se státy Evropské unie z hlediska sociální situace domácností, chudoby a sociálního vyloučení. Bohužel jsou data z výběrových statistických šetření zasažena non-response (výpadek návratnosti, nevyplnění). Data ze šetření lze úspěšně využívat, pokud se podaří podíl non – response eliminovat, aby zbyly věrohodné a reprezentativní údaje.⁶⁸ Většinou je adekvátních asi 40 % údajů, proto se ke zjištění využívají data administrativní registry daňových poplatníků, databáze pojištěnců, příjemců sociálních dávek apod. Vychází se ze zkušeností různých zemí. Bohužel v České republice neexistují potřebné zdroje dat, není zavedena databáze údajů o příjmech ze závislé činnosti osob, které nepodávají daňové přiznání, ale také nejsou vytvořeny legislativní podmínky k jejich přejímání a poté využívání. Český statistický úřad není zmocněn přebírat si údaje z registrů či databází nemá možnost podávat návrhy na změny v legislativě. Největší tlak by měly utvořit státní orgány, nejvíce ministerstvo práce a sociálních věcí, které by mělo prosazovat nový státní informační systém, kde by měla být zahrnuta správa databází, jež by byly dostupné za pevně stanovených pravidel.⁶⁹

Evropská unie vytvořila měřítko pro hodnocení vlastní situace a zároveň základní přehled o tom, jak jsou na tom ostatní členské země pomocí šetření EU – SILC (European Statistics on Income and Living Condition). Česká republika se zavázala při vstupu do Evropské unie v roce 2004 k dodržování celoevropského šetření. Základní

⁶⁷ MAREŠ, Petr. *Chudoba v České republice v datech*. Praha, 2004, 51.

⁶⁸ SIROVÁTKA, Tomáš, et al. *Monitorování chudoby v ČR*. Brno, 2002, s. 23.

⁶⁹ SIROVÁTKA, Tomáš et al. *Monitorování chudoby v ČR*. Brno, 2002, s. 24.

zjišťovací jednotkou je byt, kde se získávají informace za všechny členy, které v době šetření mají trvalý pobyt na dané adrese. V České republice organizuje každoroční výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností Český statistický úřad. Data byla sbírána jak v papírové podobě, tak i v elektronické. Domácnosti jsou vybírány podle náhodného dvoustupňového výběru v rámci reprezentativnosti vzorku. Šetření je složeno ze tří částí. V první části se datují informace o hospodaření domácnosti i jednotlivce, které koncem kalendářního roku dosáhli alespoň věku 16 let. V další části se dotazovaní vyjadřují k otázkám spojeným s bydlením či příjmy. V šetření se používá rotačního panelu, což znamená, že se každé čtyři roky domácnosti obměňují. Pomocí rotačního panelu je možné pozorovat změny a vývoj situací v domácnostech. Oslovené domácnosti či jednotlivci udávají informace o nákladech na bydlení, finanční situaci, příjmech a počtu členů v jednotlivých domácnostech.⁷⁰

Životní podmínky domácností jsou vždy zjišťovány za předchozí kalendářní rok, proto šetření z roku 2012 zaznamenalo situaci domácností v České republice za rok 2011. Šetření o životních podmínkách domácností v České republice 2012 ukázalo, že hrubý roční peněžitý příjem na jedince činí 171 500 Kč, z čehož čistý roční příjem byl udán 147 800 Kč na jednu osobu. Šetření Českého statistického úřadu zaznamenalo počet osob ohrožených chudobou, jejichž roční hrubý příjem byl stanoven 116 300 Kč, kterých bylo v roce 2012 ohroženo přibližně 1 023 000 jedinců, to je 9,72 % všech obyvatel České republiky. Růst podílu osob ohrožených chudobou nevykazuje rozdílnost s předchozím zjišťovaným obdobím. S nejnižšími příjmy hospodařily osoby žijící pod hranicí chudoby, kterých je udáváno 3,8 % z celkové populace České republiky a jejichž čistý roční příjem byl 48 000 Kč. Necelá jedna třetina domácností v České republice (31 %) uvedla v šetření, že obtížně vychází se svými měsíčními příjmy a skoro polovina obyvatel (44 %) si nemůže dovolit týdenní dovolenou se všemi členy domácnosti. Dále z výzkumu vyplynuly problémy s náklady na bydlení, které znamenaly pro 28,3 % lidí velkou zátěž, oproti šetření z roku 2011 se procento navýšilo o 1,5 %. Šetření poukazující na životní podmínky obyvatel za rok 2012 budou vyhodnoceny v červnu roku 2013.⁷¹

⁷⁰ SEQUENSOVÁ, Veronika. *Naše země má nejnižší míru příjmové chudoby v Evropě*. STATISTIKA&MY, 2011, č. 6, s. 32–33.

⁷¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky 2012 – předběžné výsledky* [online]. 2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_2012_predbezne_vysledky>.

4.2 Metodologické problémy s měřením chudoby

Při procesu měření chudoby a při porovnání různých údajů o situaci chudoby se vyskytuje mnoho metodologických chyb. Různé metodologické problémy se týkají různého pojetí příjmů a jejího sledování, délky sledovaného období a používání různých jednotek při měření chudoby (domácnosti, jedinci, rodiny), volby ekvivalenční škály, volby příjmu, majetku i spotřeby. Problém vzniká i při mezinárodních srovnáváních už u samotné definice chudoby, kdy státy nemají přesně danou jednotnou definici pro tento pojem a nemají stanovenou společnou hranici životního standardu. Za další metodologický problém lze považovat i skrytou chudobu. Do skupiny skryté chudoby spadají obyvatelé, kteří nejsou zahrnuti do statistik příjemců sociální pomoci.⁷²

Výdělky domácnosti je možné považovat za ideální míru pro měření chudoby již ze své podstaty. Podle příjmu lze zjistit reálný zisk a určit příjmový standard společnosti, podle kterého jsou jednotlivé příjmy porovnávány. Identifikace reálných příjmů je proces velice obtížný, ale je realizován dvěma způsoby. Jednou z možností je zjištění na základě odhadu hromadného příjmu domácnosti použitelný přímým dotazováním, druhá varianta je založena na zjištění jednotlivých příjmů, které vyjadřují společný výdělek domácnosti. U druhé kategorie lze předpokládat nepravdivé odpovědi, domácnosti nepřičtou některé položky, jako mohou být dávky sociální podpory a sociální pomoci nebo příspěvky od ostatních a poté jsou výsledky nepřesné. Identifikace standardního příjmu je založena většinou na konceptu absolutním nebo relativním, kdy standardní příjem operuje s představou adekvátního příjmu.⁷³

Metodologickým problémem se stalo používání různých jednotek při měření chudoby (domácnosti, jedinci, rodiny). Jedinci utvářejí rodiny a žijí v domácnostech, kde se sloučí příjmy všech členů domácnosti, které jsou posléze stejnou domácností využívány k plnění svých základních potřeb. Chudoba členů domácnosti nesmí být tedy chápána bez přihlídnutí k jejich vzájemné závislosti.⁷⁴ Pokud byla domácnost označena za chudou, jsou považováni její členové za chudé. Zakořeněno je to i v legislativě, kde se předpokládá, že domácnost je tvořena počtem členům, na něž je přerozdělován společný příjem. Pokud se poté jedinec nachází pod hranicí chudoby, má možnost žádat

⁷² MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 136.

⁷³ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 137.

⁷⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 138.

o sociální podporu. Tento způsob ignoruje faktický prvek, kdy se uvnitř domácnosti vyskytuje nerovnost nebo že občané mohou být chudými i uprostřed rodiny, která mezi chudé nepatří. Jednotky jako je rodina a domácnost jsou v mnoha zemích považovány za totožný pojem, avšak v jiných zemích mají vlastní definici a vyskytují se mezi nimi rozdíly.⁷⁵

S různými typy jednotek je spojena i různorodost v potřebách a výdajích. Předpokládá se, že čím více osob v jedné domácnosti, tím jsou nižší potřeby a výdaje oproti výdajům stejného počtu jedinců přebývajících v samostatných domácnostech. Tento názor definují škály ekvivalence, kdy používáním ekvivalenčních škál nepoukazuje jen na rozdílnost v nákladech domácností dle počtu jejich členů, ale také to, že se tyto náklady mají vliv na životní podmínky mění v průběhu života. Ekvivalenční příjem vyjadřuje zcela něco jiného než příjem na hlavu, jelikož vnímá odlišnou potřebu jednotlivců v domácnosti. Možnou chybou ekvivalenčních škál bývá pravděpodobnost změny složení rodiny za delší období. Použití ekvivalenčních škál v realitě má své nedostatky i v domněnce, že život v jedné společné domácnosti znamená rovný podíl na společných zdrojích. Právě mladí lidé začínající pracovat často žijí v jedné domácnosti s rodiči, tudíž nelze použít těchto škál.⁷⁶

⁷⁵ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 139.

⁷⁶ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 141.

5 DOPADY CHUDOBY NA SPOLEČNOST

Pod následky chudoby si lze představit stigmatizaci osob (bezdomovectví), zhoršení zdraví (nedostatek financí na léčbu), deviace (krádeže) nebo nedostatečné vzdělání (podřadná práce), všechny následky poté způsobují, že se lidé dostávají do sociální exkluze nebo deprivace. Nejčastějším dopadem na společnost bývá koncept sociální exkluze. V historii byli vyloučení obviňováni z toho, že si za své životní situace mohou sami. Oběti poté byly odděleny od zbytku společnosti, byla jim odebrána práva a nakonec jim hrozila fyzická likvidace.⁷⁷

Jádrem sociální exkluze je dnes fakt, že vyloučení jedinci se nepodílejí stejnou měrou jako ostatní na hmotných i nehmotných zdrojích společnosti, na jejich distribuci i redistribuci, což vede k jejich chudobě, sociální či kulturní izolaci.⁷⁸ Sociální exkluze odebírá určitá práva a povinnosti jedincům, kteří nenaplňují standard společnosti. Exkluze může mít různé podoby: ekonomickou, sociální, politickou, kulturní a jinou. Ekonomické vyloučení je zdrojem chudoby zapříčiněné například ztrátou zaměstnání, zadlužeností a podobně. Být sociálně vyloučen znamená odepření určitého sociálního statusu nebo instituce. Pojetí politického vyloučení zahrnuje upření občanských, politických a základních lidských práv, kdy postižený jedinec je vyloučen z vlivu na společnost i vlastní osud. Kulturní vymanění ze společnosti odpovídá nemožnosti mít právo participovat v kultuře společnosti, sdílet její kapitál, vzdělanost i hodnoty, jež udala daná společnost.

Pod kategorií jiných vyloučení si lze představit vymanění z bezpečí, z mobility ve fyzickém prostoru i hierarchii sociálního postavení. Zesiluje se pozice stratifikačních mechanismů, které tvoří omezená místa v globalizovaném světě a je znakem sociální deprivace i degradace.⁷⁹ Také dochází k symbolické exkluzi monitorující tento jev pomocí symbolů, které potvrzují či odmítají členství jedince v určité společenské skupině. Zmíněná exkluze souvisí se stigmatizací osob i kolektivu považovaných za odlišné, deviantní a cizí, tento jev je označován slovem labeling (nálepkování). Na symbolické vyloučení mají vliv nejvíce masmédiá, která ovlivňují veřejné mínění

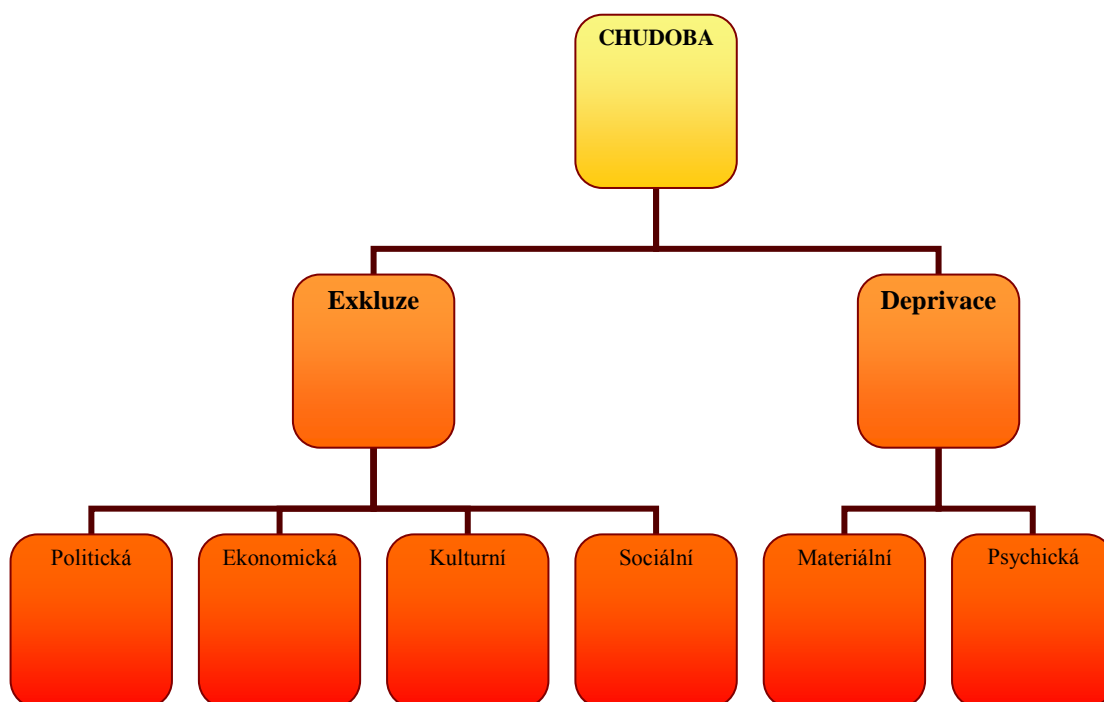
⁷⁷ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha, 2010, s. 172.

⁷⁸ MAREŠ, Petr. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis. 2000, č. 3, s. 287.

⁷⁹ BAUMAN, Zygmunt, MAY, Tim. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha, 2004, s. 104.

populace a která vytvářejí umělý obraz brutality ve světě vymaněných občanů.⁸⁰ Nejčastěji se ukazují záběry z odpudivých ulic, znečištěného prostředí a podobně. Chudoba je se sociální exkluzí úzce spjata, nejenom ničí lidské schopnosti a životní šance, ale bývá doprovázena demoralizací beznaděje, apatií i zoufalstvím, není to však vždy daným pravidlem. Neplatí vždy, že chudý občan je vyloučen ze společnosti, vyloučeným se může stát i nechudý. Přejdem k vymanění vede lehčí cesta tam, kde se vyskytla chudoba koncentrovaná a kde nebývají roztržky mezi životní empirií občanů zasažených chudobou a ostatních extrémních velikostí.⁸¹ Sociální exkluze nemusí být považovaná za pojem opírající se o chudé, ale pokud se přestane používat jako synonymum chudoby, lze ho použít u bohaté populace, proto není důležitá nerovnost, ale mechanismus oddělující sociální kolektivy i jedince od hlavního směru společnosti.⁸²

Obrázek č. 1: Nejčastější dopady chudoby na společnost⁸³

⁸⁰ BAUMAN, Zygmunt, MAY, Tim. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha, 2004, s. 91.

⁸¹ MAREŠ, Petr. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis. 2000, č. 3, s. 290.

⁸² MAREŠ, Petr. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis. 2000, č. 3, s. 291.

⁸³ Vlastní sestavení.

5.1 Deprivace

S chudobou je spojována materiální deprivace, pokud se však jedná o jiné formy deprivace, je možné prozkoumat možné důsledky této nesnáze. Deprivace není pouze materiální, jak si všichni mylně domnívají, nabývá i rázu psychického. Vyjadřuje pocit nedostatku i strádání čehosi, co považuje daná společnost za hodnotu. U občanů majících zkušenost s nějakou formou deprivace není podmínkou nízký příjem, ale jedinci u nichž se deprivace opakuje a nabývají na síle, hospodaří s nízkými příjmy a nemívají skoro žádné zdroje. Chudé domácnosti v porovnání se zbytkem populace vychází problémově se svými příjmy, utrácejí velkou část za potraviny a jejich náklady na bydlení jsou pro ně břemenem, které často platí se zpožděním, tudíž může dojít k ocitnutí se bez domova.⁸⁴ Lze říci, že problematika deprivace je spojována moderní společností s pojmem chudoby, kdy chudobu charakterizuje stav neuspokojování potřeb z nedostatku různých zdrojů, ať jde o zdroje hmotného, nehmotného rázu nebo osobního i mimoosobního druhu. Chudoba však není totožná s deprivací, bývá jen deprivací často doprovázená. Za význačnou poznámku je možné považovat výrok, že ne všichni chudí jsou deprivováni a ne všichni deprivováni jsou chudí.

Deprivaci lze rozdělit z hlediska subjektivity i objektivity. Objektivně lze deprivaci vysledovat za pomoci vnějších pozorovatelů, kteří dokumentují životní situaci určitou nestrannou úrovní. Psychická deprivace je odvozena od materiální, vzniklá nedostatkem zdraví, častými nemocemi vyskytujícími se v důsledku podvýživy nebo nezdravého způsobu života způsobeného nedostatečnou lékařskou a zdravotní péčí. Dále lze na deprivaci nahlížet ze dvou pohledů, a to přímo i nepřímo. Deprivaci lze identifikovat přímo, to je vše narušující životní pohodu jedince, i nepřímo jako komplex příčin i důsledků poškozujících životní pohodu. Jedinec, který nevlastní určité zboží, třeba počítač, je ovlivňován přímo tím, že neuspokojuje svou potřebu, která by mu mohla být nápomocná k usnadnění života, což u dané osoby vyvolává materiální deprivaci. Nepřímý dopad na jedince vytváří jinou formu deprivace vyvolanou daným produktem, kvůli kterému je jednotlivec vyloučen ze sociálních vztahů, činností a tradic určitého obyvatelstva z hlediska nemajetnosti této věci. Ovlivňuje to šanci hrát sociální role, podílet se na sociálních vztazích a chovat se v daném prostředí očekávaným

⁸⁴ MAREŠ, Petr. *Chudoba v České republice v datech*. Praha, 2004, s. 48.

způsobem, který společnost vyžaduje.⁸⁵ Deprivaci lze vymezit řadou faktorů jako je silný nedostatek fyzického komfortu, nedostatek zdraví, nedostatek bezpečí a jistoty, nedostatek sociálních hodnot i nedostatek úcty.

Lidí, kterých se deprivace týká, jsou postaveni do sociální izolace, vyloučení ze sociálních vztahů, komunit, bývají diskriminováni a trpí nedostatkem příležitostí k vzdělání i na trhu práce. Za těžkou deprivaci je považovaná situace, kdy jedinec postrádá materiální prostředky, které jsou nezbytně důležité k životu. Nezbytnými zdroji se myslí ty, které jsou nutné k odvrácení nouze a nedostatku. Po nouzi následuje nedostatek, který má význam postrádání všeho, co společnost považuje za potřebné.⁸⁶ Osoby vyhýbající se kontaktu s ostatními nebo nemající možné prostředky k navázání komunikace na skoro stejné úrovni, nemohou být svobodní, jsou to mnohdy méněcenní jedinci, kteří omlouvají svou existenci před výše postavenými lidmi. Základem sociálního života je strava, přístřeší, ošacení a navazování komunikace s ostatními jedinci.

5.2 Koho postihuje chudoba

Podle Jana Kellera⁸⁷ neznamena mít nejistou práci hned stav bídy, ale být zranitelným. Stačí sebemenšího výkyvu kupní síly směrem dolů a může se stát chudým ten, kdo vychází s penězi z výplaty do výplaty. Chudoba v Evropě je však méně drastická v porovnání se zeměmi jiných kontinentů. Česká republika má přes 10,5 milionu obyvatel a toto číslo se neustále zvyšuje. Přispívá k tomu fakt, že se rodí více dětí a také do ČR migruje více cizích obyvatel. Z těchto obyvatel může být ohrožen chudobou v podstatě kdokoliv. Chudoba v České republice se ale týká zejména dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaných, lidí s nízkými příjmy, nekvalifikovaných (zejména s nedokončenou základní školou), mentálně či psychicky handicapovaných, drogově závislých, dětí vyrůstající v problémových rodinách, delikventů (se záznamem v trestním rejstříku), mladých jedinců (bez pracovních zkušeností), imigrantů, bezdomovců a jiných.⁸⁸

⁸⁵ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 72.

⁸⁶ RINGEN, Stein. *Problém chudoby – několik doporučení k definici a měření*. Sociologický časopis. 2005, č. 1, s. 128.

⁸⁷ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha, 2010, s. 99.

⁸⁸ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha, 2006, s. 16-17.

Chudoba často postihuje tělesně a duševně handicapované, kteří mají větší problémy prosadit se na trhu práce, protože většina z nich jsou občané staří, zdravotně neuplatnitelní a málo kvalifikovaní. Jejich dispozice jim neumožňuje finanční vzestup, jejich handicap je častokrát záležitostí dlouhodobou. Chudoba i sociální exkluze jsou spojeny s lidmi s postižením, kterým činí jejich handicap bariéru při hledání práce, což může vést až k diskriminaci na trhu práce. Lidé s tímto postižením pobírají od státu celkem malé sociální dávky, jelikož jejich zdravotní stav potřebuje speciální péči, léky nebo potraviny.

Také děti patří do skupin chudých, kdy tento status přebírají děti od svých rodičů. Čím je počet dětí v rodině vyšší, tím je vyšší riziko výskytu chudoby. V této kapitole budou detailněji rozpracovány skupiny, jejichž procento výskytu rok od roku narůstá, konkrétně o migranty, etnické minority a bezdomovce.

5.2.1 Migranti a etnické minority

Migrující obyvatelstvo lze označit jako přistěhovalce do země. V roce 2010 do České republiky migrovalo zaokrouhleně 424 000 lidí z jiných států. V roce 2011 počet migrujících osob stoupl zhruba o 10 000 cizinců.⁸⁹ Etnické skupiny jsou zasaženy chudobou více, než je tomu u ostatního obyvatelstva. Bývají diskriminováni na trhu práce. Potýkají se s nesnášenlivostí majoritního obyvatelstva či rasismem, který je zapříčiněn odlišností různých kultur. Na trhu práce se setkáváme s migranty i azylanty, rozdíl mezi nimi lze vyjádřit netrváním na potřebě pracovního povolení azylanta, ale obě skupiny jsou znevýhodňovány na trhu práce. Stát se snaží vyhledat vhodnou práci pro zaevidované cizince na trhu práce.

Evidence na trhu práce je význačná možností pobírání dávek od státu, jako je například pomoc v hmotné nouzi či jiná dávka sociálního zabezpečení.⁹⁰ V roce 2010 bylo zaregistrováno na trhu práce více než 306 000 cizinců, v roce 2011 jejich počet vzrostl pouze o několik tisíc a vyhoupl se na necelých 311 000.⁹¹ Největším problémem k nalezení práce pro cizince zůstává stále jazyková bariéra, nedostatečné důkazy o jejich kvalitaci a vzdělání. Etnické skupiny se proto snaží, zajistit nejkvalitnější vzdělání

⁸⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v České republice 2011*. Praha, 2012, s. 33

⁹⁰ TRBOLA, Robert, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno, 2011, s. 68.

⁹¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v České republice 2011*. Praha, 2011, s. 117.

svým potomkům, aby alespoň oni mohli získat dobře placenou práci a splnili jim jejich sen. Jako tomu je u příkladu jedné rodiny, která do České republiky emigrovala.

„S manželkou už nemáme velkou naději, že se dobře naučíme česky a najdeme dobrou práci, takže jsme smíření, že určitě budeme pracovat práce, které nám nabídnou, ale máme určitě velkou naději v dětech, že se naučí dobře česky, vystudují a získají vzdělání k vykonání určitých profesí.“⁹²

V české společnosti je považována za nejčastěji chudou skupinu minorita Romů, jelikož právě oni patří do oblasti nízké kvalifikace i vzdělání a nespolehlivosti, která je odsouvá do pozadí na trhu práce, což nese za následek jejich dlouhodobou nezaměstnanost a závislost na státních sociálních dávkách.⁹³ Majoritní společnost velice citlivě vnímá neochotu se přizpůsobit, proto jsou etnické skupiny poměrně často izolovány prostorově nebo kulturně. Lidé jsou informováni často z médií o pachatelích trestné činnosti a snaží se etnické minority vyloučit ze své společnosti. Vyloučené skupiny jsou považovány za ghetta, ale nikoli z hlediska kriminality, ale z důvodu odcizení se hodnotám dané společnosti. Vyloučenými mohou být jedinci totožné náboženské víry, etnického původu se stejnou kulturou.⁹⁴

Stát se snaží ghetta odstraňovat a osoby zapojit do procesu sociální integrace, který je založen na myšlence sjednocení různých etnik, kdy nezáleží na náboženství a kultuře.⁹⁵ Všichni čeští občané by si měli uvědomit, že ne každý jedinec jiné národní kultury je stejný, zanechat předsudků a stereotypů a poohlédnout se po pozitivních událostech, které příslušníci minorit dělají, kolik z nich vykonává podřadnou práci, kterou by oni sami nechtěli či nebyli schopni vykonávat, jak dlouho jsou schopni pobývat na pracovišti. Měli by se zamyslet, zda by byli ochotni opustit svou rodinu, přátele, svou rodnou zemi kvůli možnému pracovnímu místu, abychom lépe zabezpečili nejen sebe, ale i své děti.

⁹² TRBOLA, Robert, RAKOCZYOVÁ, Miroslava. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno, 2011, s. 73.

⁹³ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha, 2003, s. 102.

⁹⁴ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha, 2006, s. 18.

⁹⁵ MAREŠ, Petr. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis. 2000, č. 3, s. 293.

5.2.2 Bezdomovci

Bezdomovectví není ve světě nic nového, ale nabývá na počtu jedinců. Od sedmdesátých let 20. století přibývalo lidí bez domova i v nejvyspělejších státech. V minulosti se vycházelo z myšlenky, že bezdomovec je stejný jako druzí, pokud se mu poskytne možnost bydlení, integruje se stejně, jako tomu učinili ostatní jedinci společnosti.⁹⁶ Představují nejviditelnější dopad chudoby v reálném světě. Bezdomovectví je považováno za tabu společnosti, kdy mají být vnímány jako předmět charity a nikoli za jedince možné integrace. Mnozí si pomyslí, že si za to mohou sami kvůli alkoholu, drogám, nepřizpůsobivému chování, ale realita je často odlišná. Některé z nich na ulici přivedla dlouhodobá nezaměstnanost nebo rostoucí úroveň chudoby, kdy nedokázali zpětně participovat na způsobu života, který je běžný pro většinu populace.⁹⁷

Odborníci, kteří se snaží pomáhat lidem bez domova, rozlišují příčiny bezdomovectví na primární, sekundární, popřípadě terciární. Není podstatné, co se stalo v době, kdy se jedinec stal bezdomovcem, ale důležitým aspektem je zjistit, proč na ulici stále přetrvává, popřípadě se na ni vrací. Řada lidí bez domova označuje za svou primární příčinu nezaměstnanost. Nelze říci, že by tito lidé nepracovali, bývají zaměstnanci sezonních prací a po jejich skončení se opakovaně ocitají v evidenci úřadu práce. Jen výjimečně je bezdomovec součástí oficiálního pracovního trhu, málo z nich je zaevidováno na úřadu práce. Jinými primárními příčinami může být únik k drogám, rozpad rodinného života, pobyt v ústavu či vězení, psychické potíže, dluhy i exekuce.⁹⁸

Pomocí polořízeného rozhovoru s bezdomovci lze poukázat na možné primární, sekundární i popřípadě terciární příčiny bezdomovectví. Nelze říci, že všichni byli vstřícní odpovídat na položené otázky, ale po přinesení malé pozornosti oplývali entusiasmem. Dotazované osoby spadaly do věkové kategorie v rozmezí 22 – 62 let pouze mužského pohlaví. Bohužel při dotazování nebyla přítomna žádná žena bez domova. Většinou jsou odpovědi přeformulovány tak, aby nabývaly význam. Polořízený rozhovor je uveden v Příloze VI.

⁹⁶ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha, 2010, s. 172.

⁹⁷ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 58.

⁹⁸ MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha, 2012, s. 19.

„Jsem muž narozený v Praze, po tátově smrti mě vychovávala pouze máma, vyučil jsem se a pak jsem pracoval jako malíř. Měl jsem manželku, která umřela, když byli kluci malí. Ale dneska ani nevím, kde jsou. Na ulici jsem už 17 let, protože jsem nedokázal platit byt a dostal jsem se do finanční krize, ztratil jsem práci. Snažil jsem si přivydělávat nějakou brigádou, ale to na živobytí nestačí. Setkal jsem se s pomocí od nějaké paní, když jsem byl v nemocnici, ta mi vyřídila bydlení v azylovém domě. Dokonce mi vyřídila i důchod, tak jsem měl zase nějaké peníze. Zase jsem na ulici, protože mě z azylového domu vyhodili, z důvodu chlastu a nedodržování jejich pravidel.“⁹⁹

(přezdívka Vrána, muž – 62 let, bývalý malíř, na ulici z důvodu finanční krize)

„Tak já jsem muž, pocházím z tohoto města, z Příbrami, a vystudoval jsem střední školu s maturitou. No rodina, rodinu mám i nemám, záleží, jak se to vezme. V devatenácti jsem se dozvěděl, že můj táta není můj biologický otec, že ten je dávno mrtvý. Vznikla doma vyhrocená situace a začal jsem mít pocit nechtěnosti, tak jsem se co nejrychleji osamostatnil. Pracoval jsem jako pekař a bydlel na ubytovně. To bylo ještě dobrý, pak jsem naletěl holce, vzal si půjčku a ocitl se tam, kde jsem. Nejhorší je, že prostě jinou práci nedostanu, jelikož si nesu stigmatizaci bezdomovce, a tak se snažím vydělávat krátkodobými brigádami, které mezi námi jsou placeny mizerně.“¹⁰⁰

(přezdívka Dříč, muž – 22 let, bývalý pekař, na ulici z rodinného důvodu a dluhové pastí)

Bezdomovci nejsou zcela odlišní od bydlící společnosti, bohužel se dostali do propasti, kdy ztratili soukromí, ztratili schopnost uspokojit své základní potřeby a tím se vymanili ze společnosti. Současná doba není příznivá pro sociálního bezdomovce, bydlící obyvatelstvo není ochotné opustit od předsudků, čímž vytváří bludný kruh, z kterého se těžko jedinec dostane. Společnost si musí uvědomit, že vzhled a oblečení a způsob bydlení nejsou důležitými hodnotami, ale spíše by měla oceňovat snahu se zpátky začlenit do společnosti, ocenit slušné chování těchto obyvatel a uvědomit si, že přežívat na ulici v mrazu, mokru stojí velké úsilí, které by málokdo snesl. Každý by si měl uvědomit, že se může lehce stát tím, koho dnes odsuzuje.

⁹⁹ Vlastní zdroj.

¹⁰⁰ Vlastní zdroj.

Ve veřejných míněních bylo pohlíženo na bezdomovectví jako na odpad lidstva, možná proto by dali politikové peníze raději vozíčkářům, než aby je poskytli lidem bez domova. Obyvatelé státu nechtějí, aby v jejich blízkosti vznikly noclehárny pro tyto jedince. Lze hovořit o syndromu NIMBY (Not in my back yard – ne u mě na dvorečku), který se projevuje u budov mající „škodlivý vliv“ na okolí. Stavba by mohla posloužit k vytvoření areálu pomoci osobám žijícím na ulici, jelikož právě v rozpadlých domech bezdomovci přebývají. Bohužel obyvatelé žijícím v sousedství se snaží budovy zrušit, protože mají strach z vandalismu a kriminality i infekčních onemocnění.¹⁰¹

Stát považuje sociální služby pomáhající lidem bez domova za přepych, který si nezaslouží a argumentuje tím, že dochází ke zneužívání sociální pomoci. Sociální pomoc se rozděluje na dva tábory, jeden pracuje s jedinci bez motivace ke změně, která chce minimalizovat rizika jejich života informacemi o možnostech změny. Není podmínkou, že se jedinec musí změnit, aby mu byla poskytnuta pomoc. Druhý tábor sociální pomoci se zabývá posílením motivace chudého jedince, je založen na metodě represivních zásahů, které mají člověka bez domova donutit ke změně života. Ačkoliv stát kritizuje sociální služby, bezdomovce vyzdvihují politici hlavně při komunálních volbách, kdy bývají nejžhavějším tématem jak přilákat voliče na svou stranu. V rámci politizace v tématu bezdomovectví se cílem snah oficiální sociální služby stává většinová společnost, nikoli osoby v nouzi.¹⁰² Největším problémem u bezdomovců je jejich místo trvalého bydliště, kam se nechtějí vracet. Další bod spočívá v nedůvěře úřadům a v hrdosti, kdy se brání zažít ponížení při žádosti o příspěvek. A poslední nejvýznamnější bariérou se stala špatná informovanost na úřadech. Úřady velice rychle zařadí žadatele – bezdomovce do nepřizpůsobivé skupiny, tudíž je mu žádost zamítnuta. Nebo si jedince posílají z úřadu na úřad, až je z toho žadatel znechucen a boj raději vzdá a pokud boj nevzdá, nemusí se mu vždy dožadovaného dostat.

¹⁰¹ MAREK, Jakub. STRNAD, Aleš. HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha, 2012, s. 56–57.

¹⁰² MAREK, Jakub. STRNAD, Aleš. HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha, 2012, s. 59.

„Byl jsem, asi před dvanácti lety, žádat o invalidní důchod. Žádost mi byla tenkrát zamítnuta. Nikdo mě nechtěl zaměstnat z důvodu mého zdravotního stavu. Můj stav se ještě zhoršil, tak jsem si šel zažádat znovu, tentokrát mě uznali plně invalidním, ale jelikož nemám odpracovaná léta, nemám nárok na důchod.“¹⁰³

(Beznoháč, muž – 59 let, na ulici z důvodů své nemoci)

Mnoho lidí bez domova žije na hraně mezi zdravotním a sociálním problémem.¹⁰⁴ Nemocnice mají na starost akutní stav, sociální zařízení poskytují zdravým jedincům možnost změnit jejich nynější situaci. Chybí však zařízení, která by poskytovala obě služby najednou, proto se není čemu divit, když azylový dům nahrazuje léčebny a nemocnice a naopak.

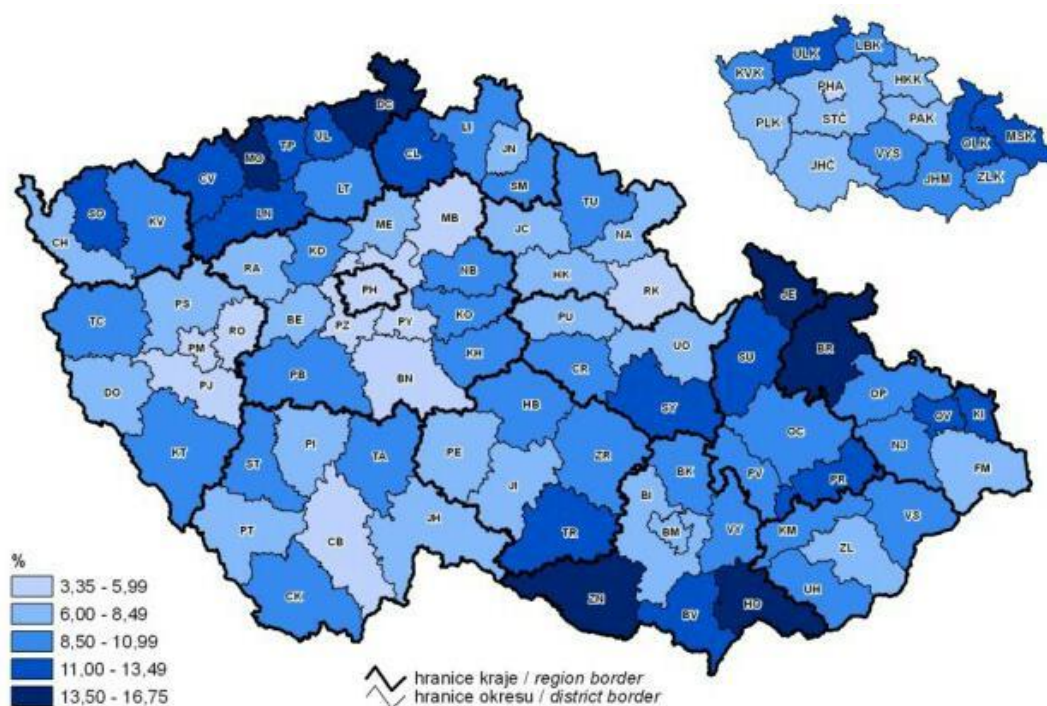
¹⁰³ Vlastní zdroj.

¹⁰⁴ MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha, 2012, s. 50.

6 CHUDOBA V REGIONU PŘÍBRAM

Region Příbram se nachází v oblasti jihozápadní části středních Čech a při své rozloze 1 692 km² se stal největším okresem ve Středočeském kraji. V regionu Příbram bylo pro rok 2011 evidováno 113 602 obyvatel, přičemž 6 147 jedinců se ucházelo o zaměstnání na úřadu práce. Míra nezaměstnanosti, která v roce 2011 činila 10,1 %, zařadila Příbram a okolí do nejvíce postižených oblastí nezaměstnanosti České republiky.

Obrázek č. 2: Česká republika znázorněná barevně dle míry registrované nezaměstnanosti k 31. 12. 2011¹⁰⁵

V bakalářské práci jsme se doposud zabývali obecně známými skutečnostmi vztahujícími se k tématu v rámci celorepublikového rozsahu. Jelikož neexistují ani konkrétnější statistiky, ani studie zabývající se problematikou chudoby v Příbrami i okolí, jako tomu bylo u statistik celorepublikových, bylo pro tento účel využito

¹⁰⁵ TELEVIZE NOVA: *PŘEHLED: Míra nezaměstnanosti v ČR podle okresů a krajů* [online]. 30. 1. 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://tn.nova.cz/zpravy/vzdelani-a-kariera/prehled-mira-nezamestnanosti-v-cr-podle-okresu-a-kraju.html>>.

dotazníkového šetření. Jeho úkolem bylo odhalit postoje obyvatel žijících v regionu Příbram k problematice chudoby. Vybrané otázky, které nejsou doprovázeny grafy, jsou následně využity k porovnání s již vzniklým průzkumem Eurobarometru, který vytvořili specialisté agentury Eurobarometr na popud generálního ředitelství pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti Evropské komise v roce 2009, aby zjistili názory obyvatel ve všech členských státech Evropské unie k problematice chudoby a sociálního vyloučení.

6.1 Realizace dotazníkového šetření

Od září roku 2012 do prosince 2012 probíhalo anonymní dotazníkové šetření, které mělo za cíl zjistit postoje obyvatel Příbramska k problematice chudoby, odhalit jejich chápání subjektivní chudoby i zjistit, jak respondenti z regionu Příbram vycházejí s příjmy. Průzkum obsahoval 15 otázek složených z odpovědí otevřeného i uzavřeného typu, na které respondenti písemně odpovídali. Regionální šetření zahrnuje pouze omezený počet respondentů, proto mohou být výsledky zkresleny jednak z důvodu samostatného počtu dotazovaných, jednak vlivem socioekonomických charakteristik regionu. Komplexní zhodnocení stavu by vyžadovalo další podrobnější šetření většího rozsahu, které by však přesáhlo rámec bakalářské práce. Dotazovaní respondenti museli být starší 18 let z důvodů objektivizace šetření. Dotazníkové šetření probíhalo rozdáním 300 dotazníků zprostředkovatelům, kteří pomáhali s distribucí dotazníků. Navrátilo se 235 vyplněných tiskopisů, z toho pět muselo být vyřazeno za neadekvátnost. Nakonec bylo využito 230 vyplněných dotazníků. Vzor dotazníku je možné nalézt na konci této práce v Příloze VII a veškeré shrnuté procentuální výsledky z průzkumu jsou k dispozici v Příloze VIII.

Za pomoci vlastního dotazníkového šetření jsme se snažili potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy:

Hypotéza č. 1: Většina respondentů žijících v regionu Příbram se považuje za subjektivně chudé.

Hypotéza č. 2: Alespoň jedna třetina dotazovaných se domnívá, že chudoba v České republice je rozšířená.

Hypotéza č. 3: Polovina domácností není schopna vyjít se svými měsíčními příjmy.

Hypotéza č. 4: Nadpoloviční většina dotazovaných se domnívá, že jsou nutné zásadní kroky vlády, které by se zabývaly řešením problému chudoby v České republice.

Všechny hypotézy jsou vyvráceny nebo potvrzeny na základě vyhodnocených údajů z provedeného šetření v regionu Příbram a k jejich dokreslení slouží i grafické znázornění výsledků. Dotazníkového šetření se z hlediska pohlaví zúčastnilo více žen, a to 77 % (176). Ohledně dosaženého věku dotazovaných dominuje skupina ve věku od 41 až 64 let – 41,3 % (95), druhá nejpočetnější skupina byla tvořena lidmi dosahujícími věku od 26 do 40 let – 30 % (69). Nejméně respondentů odpovědělo ve věku od 65 let, kterých bylo pouze 6,53 % (15), zbytek tvořili mladí lidé ve věku od 18 do 25 let – 22,17 % (51). Věkové kategorie byly rozděleny do čtyř skupin z hlediska možné odlišnosti vnímání problému chudoby. Každá věková skupina totiž může na problematiku pohlížet z různého úhlu. Bylo předpokládáno, že mladí lidé ve věkové skupině 18 – 25 let jsou studenti, kteří se o danou problematiku nezajímají. Věkové hranice 26 – 40 let i 41 – 64 měla zahrnout osoby výdělečně činné, kteří mají své rodiny, o které se starají. Poslední věková skupina byla zaměřena na staré lidi, pobírající starobní důchod. Dotazníkové šetření bylo pro všechny respondenty stejné, ať už byl dotazovaný v té době zaměstnaným či nezaměstnaným, bezdětným, bohatým nebo chudým.

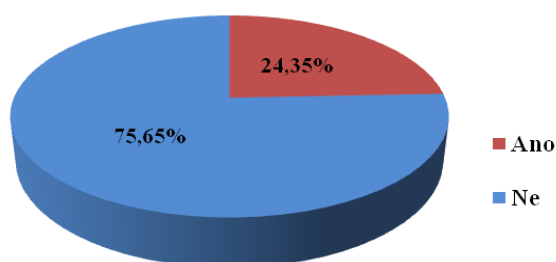
Ze šetření vyplynulo, že na jednu domácnost spadá 1,96 zaměstnané osoby, jelikož celkový počet všech výdělečně činných osob v domácnostech respondentů dosahoval 451 jedince. Dále podle dotazníkového šetření byl určen počet všech členů domácností dotazovaných, který činil 786 osob. Průměrně lze konstatovat, že v jedné domácnosti žijí 3,41 osoby.

6.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

V této podkapitole jsou vyhodnoceny otázky od čísla 6 – 15 dotazníkového šetření v regionu Příbram, jelikož otázky 1 – 4 sloužily pouze k určení kategorizace respondentů (pohlaví, věk, počet členů v domácnosti, počet výdělečně činných členů). Otázka číslo pět byla zpracovaná v kapitole „Definice chudoby“. V této kapitole se nachází nejčastější odpovědi na otázku – Co je podle Vás chudoba?

Otázka číslo 6 (Cítíte se být chudí, neboli máte pocit, že Vám stále něco chybí?) se v dotazníkovém šetření regionu Příbram zabývá pojetím subjektivní chudoby u respondentů, zda mají pocit, že jim pořád něco chybí k jejich spokojenosti. Vzhledem k častému vnímání pesimistického názoru lidí o jejich životní situaci jsme předpokládali, že většina z dotazovaných bude mít pocit subjektivní chudoby. Na otázku odpověděly tři čtvrtiny, to je 75,65 % (174) tázaných, že pocit subjektivní chudoby nemají. Zbýlých 24,35 % (56) respondentů odpovědělo, že se cítí být chudými. **Podle zjištěných informací lze hypotézu č. 1 vyvrátit.** K názornému dokreslení údajů slouží Graf č. 2. Přestože se často setkáváme s pesimistickými názory lidí na svou životní úroveň a nedošlo k naplnění očekávaného výsledku. Je velice zajímavé, že pocit subjektivní chudoby označila pouze jedna čtvrtina ze všech respondentů. Z toho vyplývá, že při detailnějším rozboru dotazníku a hlubším zamyšlením se nad problematikou, dotazovaní zjistili, že jejich životní situaci ještě nelze považovat za chudobu.

Graf č. 2: Pocit subjektivní chudoby

Otázka číslo 7 (Která příčina nejlépe vystihuje, proč jsou lidé chudí?) byla zaměřena na zjištění vnímání chudoby v České republice. Respondenti měli na výběr z několika odpovědí, které jsou k nahlédnutí v Příloze VII. Chudoba je z daného pohledu vnímání chudoby vysvětlována společenskými faktory. K nejběžnějším společenským vysvětlením chudoby patří výše mzdy a platů, která není v České republice dostatečně vysoká, aby s ní lidé mohli vyžít, což si myslí 34,35 % (79) dotazovaných. Druhá nejpočetnější skupina 26,52 % (61) tázaných označila za důvod chudoby nezaměstnanost v zemi a 9,57 % (22) nízké sociální dávky i důchody. Procentuální vyhodnocení všech možností je vyhotoveno v Příloze VIII. Nejpočetnější

odpověď svědčí o značném problému respondentů vycházet se svými příjmy. Vzhledem k nárůstu cen nezbytně nutných surovin, zboží i služeb, není tento výsledek překvapivý. Důkazem jsou i předběžné výsledky 2012 o životních podmínkách domácností, které zaznamenaly, že skoro polovina obyvatel žijících v České republice nemůže strávit týdenní dovolenou se všemi členy rodiny.¹⁰⁶

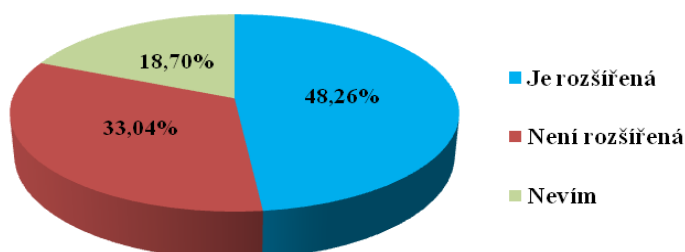
Otázka číslo 8 (Co je podle Vás příčinou chudoby?) byla uzpůsobena ke zjištění důvodů chudoby podle názorů respondentů, kdy nejvíce z nich 34,35 % (79) uvedlo, že za chudobu může nedostatečné vzdělání a kvalifikace. Druhá početnější skupina, 16,52 % (38), dotazovaných považuje závislost na návykových látkách a alkoholu za hlavní příčinu chudoby, mezigeneračním přenos udává 13,91 % (32). Špatné zdraví a dlouhodobá nemoc je považovaná důvodem chudoby 11,3 % (26) respondentů, 6,09 % (14) z tázaných se domnívá, že za chudobu může nedostatečná potřebná pomoc od rodiny i blízkých přátel, jiní dotazovaní, 4,79 % (11), vnímají jako příčinu mnoho dětí v rodině a 13,04 % (30) respondentů chápe důvodem chudoby žití nad poměry. Lze se domnívat, že nejvíce dotazovaných nejspíše označilo odpověď nízké kvalifikace a vzdělání jako příčinu chudoby, jelikož právě touto variantou bývá médii odůvodněn vysoký počet nezaměstnaných jedinců, kteří tvoří jednu z chudobou nejohroženějších skupin.

Následující **otázka číslo 9** (Co si myslíte o chudobě v ČR a EU?) byla utvořena tak, aby odhalila vnímání rozsahu problematiky v Evropské unii a v České republice. Na otázku, co si občané myslí o rozsahu chudoby v celé Evropské unii, odpověděla necelá polovina 45,22 % (104) dotazovaných, že chudoba v Evropské unii není rozšířená, za rozšířenou ji považuje pouze 36,52 % (84) respondentů a 18,26 % (42) nedokázalo na danou otázku odpovědět. Oproti Evropské unii byl rozsah chudoby v České republice chápán zcela opačně, za rozšířenou ji označilo 48,26 % (111) respondentů. Počet 76 tázaných jedinců (33,04 %) ji nepovažuje za rozšířenou a zbylých 18,7 % (43) nedokázalo na danou otázku odpovědět. Jelikož roste zadluženost, míra nezaměstnanosti, nedochází k přiměřenému nárůstu příjmů oproti rostoucím nákladům a dochází ke značné rozdílnosti ve vlastněném bohatství, lze předpokládat, že vnímání rozsahu chudoby v České republice u obyvatel poroste. **Vzhledem k tomu, že chudobu**

¹⁰⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky 2012 – předběžné výsledky* [online]. 2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_2012_predbezne_vysledky>.

za rozšířenou považuje necelá polovina respondentů, je možné hypotézu č. 2 potvrdit. Grafickému znázornění údajů otázky číslo 9 o České republice je k naleznutí v následujícím Grafu č. 3.

Graf č. 3: Vnímání rozšířenosti chudoby v České republice

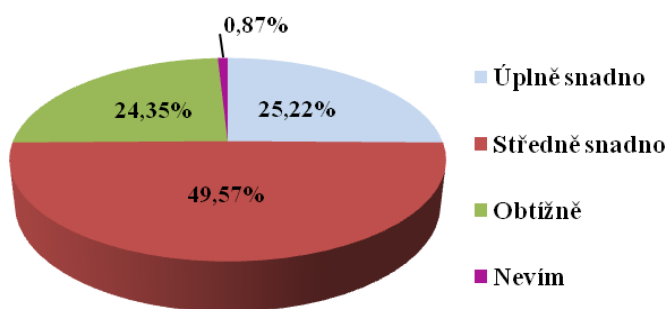

Další zkoumaná **otázka číslo 10** (Které skupině podle vašeho uvážení hrozí chudoba?) se soustředila na určení chudých skupin obyvatelstva. Nejvíce respondentů, 30 % (69), považuje za chudé obyvatele nezaměstnané, 13,04 % (30) starší jedince, 12,61 % (29) osoby v nejistém pracovním postavení. Osoby se zdravotním postižením označilo 12,17 % (28), 9,57 % (22) samoživitele a 8,26 % (19) mladé dospělé lidi. Jedince trpící závislostí na návykových látkách považuje 7,83 % (18) respondentů za chudé, 4,35 % (10) přistěhovalce a nejméně tázaných, to je 2,17 % (5), vybralo skupinu jedinců s nízkou úrovní vzdělání a kvalifikace. Jak již bylo zmíněno v otázce číslo 8, obyvatelé České republiky jsou nejvíce ovlivňováni různými médii, která nejčastěji chudým jedincem označují člověka nezaměstnaného. I v tomto případě lze zjevně vliv médií vysledovat, jelikož více než jedna čtvrtina respondentů považuje za chudé právě nezaměstnané. Jiní dotazovaní poté vybírali odpověď, která je spojována s jejich věkem či zdravotním stavem.

Z hlediska objektivní chudoby musí být bráno v potaz hospodaření s měsíčními příjmy. Na způsob vycházení domácností s měsíčními příjmy se zaměřila **otázka číslo 11** (Jak vaše domácnost vychází s měsíčními příjmy?), kdy jedna polovina bez jednoho respondenta, 49,57 % (115) hospodaří se svými příjmy středně snadno. Jiné domácnosti dotazovaných, a to 25,22 % (58), vychází s měsíčními příjmy úplně bez problémů a 0,87 % (2) respondentů nevědělo, jak hospodaří jejich domácnost s měsíčními příjmy. U respondentů hospodařících se svými příjmy úplně snadno se skládala domácnost ze dvou až tří členů, kde minimálně dvě osoby byly výdělečně činné. Zhruba jedna

čtvrtina dotazovaných, 24,35 % (56), vychází s měsíčním příjmem obtížně. Častými skupinami, které obtížně hospodaří se svými měsíčními výdaji jsou staří samostatně žijící lidé, domácnosti tvořené velkým počtem dětí a mladí nezaměstnaní lidé. **Podíl 24,35 % respondentů dokazuje, že se nejedná o polovinu domácností, které by se domnívaly, že obtížně vycházejí se svými měsíčními příjmy, proto je hypotéza číslo 3 na tomto základě vyvrácena.** K doplnění představy vyvrácení hypotézy číslo 3 slouží Graf č. 4.

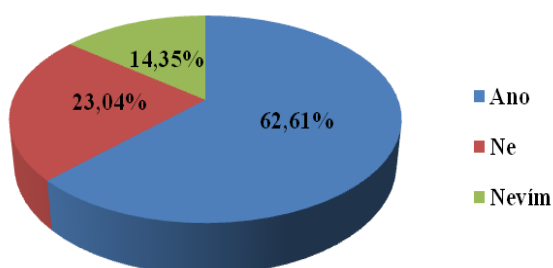
Graf č. 4: Hospodaření domácností s jejich měsíčními příjmy

Odpovědi na **otázku číslo 12** (Jak jste spokojeni s životem obecně, s osobním zdravím a rodinným životem?) byly zjišťovány pomocí číselného hodnocení spokojenosti tří položek, které jsou hodnoceny na škále od 1 – 10, kdy číslo 10 znamená velmi spokojený a číslo 1 velmi nespokojený. Uvedené tři položky jsou rozděleny na spokojenost se životem obecně, spokojenost z hlediska zdraví a spokojenost z hlediska rodinného života. Celkový počet podle odpovídajících respondentů z hlediska spokojenosti obecně se životem činil 1 644, z toho výsledná průměrná známka nasvědčující o spokojenosti činí zaokrouhleně 7,2. Průměrná známka spokojenosti se zdravím byla vypočítána na 7,3 a průměrná známka spokojenosti s rodinným životem byla určena hodnotou 7,2. Z průměrných známek lze vyhodnotit spokojenost respondentů nadprůměrně. S osobním zdravím jsou respondenti spokojeni nepatrně více, než je tomu u zbylých dvou položek, které byly číselně vyhodnoceny stejnou průměrnou známkou. Podle výsledků hodnocení lze předpokládat, že lidé jsou s nynější sociálně-ekonomickou situací dostatečně spokojeni.

Zda si vyžaduje problém chudoby naléhavých kroků české vlády měli rozhodnout dotazovaní podle tří možností v otázce číslo 13 (Je chudoba v ČR problémem, který si vyžaduje naléhavých kroků vlády?). **Nadpoloviční většina 62,61 % (144) se domnívá, že česká vláda by měla problematiku chudoby naléhavě řešit a snažit se zamezit jejímu dalšímu růstu, čímž byla potvrzena hypotéza číslo 4.** Pouze 23,04 % (53) nepovažuje za potřebné chudobu řešit naléhavými kroky a 14,35 % (33) respondentů nevědělo, co na danou otázku odpovědět. Otázka číslo 13 je graficky znázorněna pro dokreslení hypotézy v Grafu číslo 5.

Graf č. 5: Vyžaduje chudoba v České republice naléhavých kroků vlády

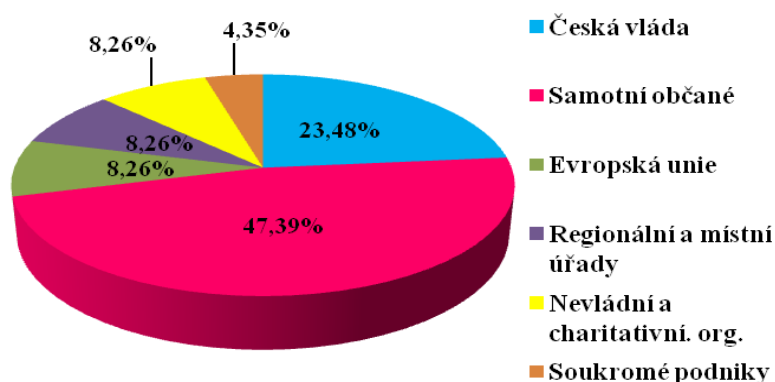

V dotazníkovém šetření byla vykonstruována **otázka číslo 14** (Je podle Vás důležitá role Evropské unie v boji proti chudobě?) odhalující chápání důležitosti role Evropské unie v boji proti chudobě. Důležitost roli Unie v boji proti chudobě přiřadilo 54,35 % (125) respondentů, nedůležitost označilo 27,83 % (64) a zbylých 17,83 % (41) dotazovaných nevědělo. Od dotazovaných respondentů bylo očekáváno, že roli Evropské unie budou alespoň okrajově znát, jelikož právě Evropská unie vydala směrnice sloužící ke spolupráci členských států v boji proti chudobě. Proto bylo předpokládáno, že role Evropské unie v boji proti chudobě je považovaná za důležitou, ale jak bylo zjištěno, informovanost obyvatelstva není v tomto bodě dostatečná.

V otázce číslo 15 (Kdo je podle vašeho názoru zodpovědný za snižování a odstraňování chudoby v ČR?) byla respondenty odpovědnou za snižování chudoby považována národní vláda za snižování chudoby jen u 23,48 % (54) dotazovaných. Nejvíce respondentů, a to 47,39 % (109), považuje zodpovědnými samotné občany. Regionální a místní úřady i nevládní a charitativní organizace za zodpovědné za snižování chudoby označilo stejným podílem 8,26 % (19) dotazovaných. Nejméně z nich, 4,35 % (10), odpovědělo možností soukromých podniků. U většiny států bývají

zodpovědnými za snižování a odstraňování chudoby národní vlády¹⁰⁷, ale v České republice respondenti české vládě nepřisoudili zodpovědnost za chudobu. Necelá polovina dotazovaných označila zodpovědnými samotné občany, tedy sebe samotné. Má to snad být signál, že nemají důvěru v politický systém České republiky či jsou ovlivněni rétorikou politiků, kteří často vybízejí občany k absolutní zodpovědnosti za všechny aspekty života? Odpovědi na otázku číslo 15 znázorňuje Graf číslo 6.

Graf č. 6: Zodpovědnost za snižování a odstraňování chudoby v České republice

6.3 Porovnání výsledků regionálního šetření s Eurobarometrem

Otázky z průzkumu v regionu Příbram, které nebyly v předchozí kapitole graficky znázorněny, budou nyní porovnány s výsledky šetření Eurobarometru z roku 2009. Jedná se o otázky číslo 7, 8, 9 II, 10, 12 a 14. K jednoduššímu pochopení rozdílů i shod slouží vytvořené tabulky, které jsou znázorněny vždy po rozepsané otázce, která je porovnatelná s výsledky z dotazníkového šetření v regionu Příbram. Problémem evropského šetření Eurobarometru je, že jsou uváděny celkové podíly všech možných variant, které různě přesahovaly 100 %, proto vždy musel být u každé otázky vypočítán koeficient, kterým se jednotlivé podíly možných variant vydělily tak, aby byly lépe srovnatelné.

¹⁰⁷ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr* [online]. 2010 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

Otázka vztahující se k rozsahu vnímání chudoby byla v dotazníkovém šetření regionu Příbram označena **otázkou číslo 7** (Jaká příčina podle vašeho názoru nejlépe vysvětluje, proč jsou lidé chudí?). V evropském průzkumu bylo možné na otázku zvolit maximálně dvě varianty odpovědí, proto tvořil celkový podíl všech variant 168 %, z tohoto důvodu musely být jednotlivé varianty vyděleny koeficientem 1,68 tak, aby bylo možné výsledky srovnat s daty ze šetření z příbramského regionu. Nejvíce respondentů, to je 30,95 %, z evropského šetření se domnívalo, že důvodem chudoby je nezaměstnanost. Nízké mzdy a platy byly považovány za příčinu chudoby 29,17 % dotazovaných, 17,25 % obyvatel Evropské unie označilo nízké sociální dávky a 15,48 % si myslí, že za chudobu může cena bydlení. Ze šetření dále vyplynulo, že 4,76 % tázaných určilo důvodem chudoby drahé zdravotnické služby, 1,79 % ze všech respondentů označilo chudobu jako jev nevyhnutelný a 0,6 % jedinců ze šetření nevědělo, co je důvodem chudoby.¹⁰⁸ Veškeré procentuální výsledky jsou znázorněny v Tabulce č. 2, kde jsou uvedeny údaje evropského i regionálního výzkumu z hlediska stejné otázky i podobných odpovědí a je uveden procentuální rozdíl výsledků obou průzkumů.

Tabulka č. 2: Porovnání výsledků otázky číslo 7 regionálního šetření s výsledky Eurobarometru

Které z následujících výpovědí ve společnosti podle vašeho názoru nejlépe vysvětlují, proč jsou lidé chudí?	v Příbrami (%)	v EU (%)	Rozdíl Příbrami vůči EU (%)
Přílišná nezaměstnanost	26,52	30,95	- 4,43
Mzdy a platy jsou nedostatečně vysoké	34,35	29,17	+5,18
Soc. dávky i důchody nejsou dostatečně vysoké	9,57	17,25	-7,68
Drahé slušné bydlení	7,83	15,48	-7,65
Drahé zdravotnické služby	7,39	4,76	+2,63
Nevím	6,08	1,79	+4,29
Chudoba je nevyhnutelná	8,26	0,6	+8,2

Z Tabulky číslo 2 vyplývá, že nejvíce respondentů evropského šetření odpovědělo možností přílišnou nezaměstnaností, naopak dotazovaní v regionu Příbram označili nejčastěji variantu nedostatečně vysokých mezd a platů. Svědčí to o rozdílnosti vnímání příčiny chudoby, i když obě tyto položky spolu velmi úzce souvisí. Obyvatelé České republiky vnímají růst inflace více než růst nezaměstnanosti a příčinu chudoby si

¹⁰⁸ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr*. [online]. 2010 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: < <http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

odůvodňují z finančního hlediska. Jelikož vzrostly ceny u zboží a služeb, od kterých lidé nechtějí nebo nemohou upustit, spoléhají se na možnost půjček. Například automobil je prostředek, kterým se jedinec dostane z lokality, kde není jiná možnost dopravního spoje, do zaměstnání. S rostoucí cenou nafty, která se zhruba za posledních pět let zvýšila téměř o 20 Kč, utrácí tento jedinec za cestu do práce více peněz a nedokáže proto našetřit například na dovolenou, a aby se nedostal do kulturní exkluze, vyřeší často situaci půjčkou, kterou nemusí být schopen splácet. Poté stačí, aby se mu na automobilu projevila těžší závada, on nebude mít dostatečně peněz na opravu automobilu, přijde o zaměstnání a ocitne se v pasti chudoby. Respondenti z členských zemí chápou jako příčinu chudoby nezaměstnanost. Možné vysvětlení jejich domněnky je míra nezaměstnanosti v jejich zemi, která převyšuje mnohdy průměr nezaměstnanosti Evropské unie, pro přesnější interpretaci by v tomto ohledu byla nutná přesnější analýza odpovědí podle jednotlivých členských zemí, která však pro řešení naší problematiky není podstatná.

Na otázku, co nejlépe vysvětluje chudobu, odpovídali evropští respondenti nejčastěji, že chudí lidé nemají dostatečné vzdělání (24,67 %), vyrůstali v chudé rodině (16,67 %), trpí určitou závislostí na škodlivých látkách (15,33 %) nebo žijí nad poměry (13,33 %). Chudými byli označováni lidé, kteří mají špatné zdraví a trpí dlouhodobou nemocí (12 %), jsou to osoby s nedostatečnou včasnou pomocí od rodiny a přátel nebo rodiny (9,33 %), rodiny složené z většího počtu dětí (8,67 %). Koeficient přepočtu byl v tomto případě udán hodnotou 1,5, aby bylo možné zmíněné výsledky porovnat s údaji **otázky číslo 8** regionálního průzkumu (Co je podle Vás důvodem chudoby?). Pro snadnější přehled je vytvořena Tabulka číslo 3.

Tabulka č. 3: Porovnání výsledků otázky číslo 8 regionálního šetření s výsledky Eurobarometru

Když se nyní zamyslíte nad samotnými chudými lidmi, která z možností podle vašeho názoru nejlépe vysvětluje jejich chudobu?	v Příbrami (%)	v EU (%)	Rozdíl Příbrami vůči EU (%)
Nízká úroveň vzdělání a kvalifikace	34,35	24,67	+9,68
Mezigenerační přenos chudoby	13,91	16,67	-2,76
Závislost na návykových látkách	16,52	15,33	+1,19
Žijí nad poměry	13,04	13,33	-0,29
Špatné zdraví, dlouhodobá nemoc	11,3	12	+0,7
Nedostala se jim v potřebné chvíli pomoci	6,09	9,33	-3,24
Starají se o mnoho dětí	4,79	8,67	-3,88

Z Tabulky číslo 3 lze vyčíst, že zanedbatelný rozdíl, necelé jedno procento, vzniklo odůvodněním chudoby možností žití nad poměry a špatného zdraví. Největší procentuální rozdíl vznikl u odpovědi nízké úrovně vzdělání a kvalifikace, kdy tato otázka byla zastoupena největšími procentuálními výsledky v daných šetřeních. Odůvodnění výsledku je možné vysvětlit na základě informovanosti o dané problematice médií, které vytvářejí pohled na chudé obyvatele, kteří jsou nezaměstnaní, nekvalifikovaní a nevzdělání.

Další porovnatelnou otázkou obou výzkumů se stalo vnímání rozsahu chudoby v Evropské unii. U této otázky nebylo zapotřebí vypočítávat koeficient, jelikož celkový podíl evropského výzkumu tvořil 100 %. Obyvatelé Evropské unie (73 %) se v evropském šetření domnívali, že chudoba je v Evropské unii rozšířená. Pouze jedna čtvrtina (25 %) určila chudobu v Unii za nerozšířenou a pouhé 2 % evropských respondentů nevěděla.¹⁰⁹ V regionálním šetření byla **otázka** simulována do čísla **9 II** (Co si myslíte o chudobě celé EU?). Výsledky jsou zakomponovány do Tabulky číslo 4.

Tabulka č. 4: Porovnání výsledků otázky číslo 9 II regionálního šetření s výsledky Eurobarometru

Co si myslíte o chudobě celé Evropské unie?	v Příbrami (%)	v EU (%)	Rozdíl Příbrami s EU (%)
Je rozšířená	36,52	73	-36,48
Není rozšířená	45,22	25	+20,22
Nevím	18,26	2	+16,26

Tabulka číslo 4 znázorňuje výrazné procentuální rozdíly ve všech možnostech odpovědi. Nejvýraznější rozdíl vznikl u rozšířenosti chudoby v celé Evropské unii, kdy příbramští obyvatele nesdílejí stejný názor jako evropští respondenti. Zřejmě je to dáno tím, že občané České republiky jsou informováni o ekonomické situaci členských států Evropské unie neobjektivně, proto z toho pak může pramenit fakt, že příbramští respondenti hodnotí chudobu v celé Evropské unii jako spíše nerozšířenou, jako něco, co je nám velmi vzdálené. Rozšířenost chudoby nemusí vnímat čeští občané tak důrazně, jako vnímají problém chudoby či hladomoru v Africe.

Výsledky **otázky** regionálního výzkumu **číslo 10** (Která skupina lidí je podle Vás nejvíce chudá?) jsou srovnatelné s výsledky stejně položené otázky evropského

¹⁰⁹ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr*. [online]. 2010 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

výzkumu Eurobarometru a výsledky obou průzkumu jsou vyhodnoceny v Tabulce číslo 5. Celkový podíl u evropského průzkumu byl v otázce udán 271 %, proto musel být použit koeficient 2,71, který byl využit ke zjištění jednotlivých podílů odpovědí, které poté dohromady utvořily 100 %. Evropští obyvatelé nejčastěji označili skupinou chudých lidí nezaměstnané (20,66 %), staré osoby (15,13 %), nevzdělané a nekvalifikované jedince (11,44 %), jedince trpící dlouhodobou nemocí udali respondenti stejným počtem jako osoby v nejistém pracovním postavení. Podíl u těchto dvou skupin činil 10,7 %. Evropští obyvatelé označili (8,49 %) za chudé osoby trpící nějakými návyky (drogy, alkohol). Nejméně dotazovaných považuje za chudé samozivitele (8,49 %), mladé dospělé jedince (7,75 %) a přistěhovalce (5,54 %).¹¹⁰

Tabulka č. 5: Porovnání výsledků otázky číslo 10 regionálního šetření s výsledky Eurobarometru

Kterým z následujících skupin obyvatel podle vás nejvíce hrozí chudoba?	v Příbrami (%)	v EU (%)	rozdíl Příbrami vůči EU (%)
Nezaměstnaní	30	20,66	+9,34
Staří lidé	13,04	15,13	-2,09
Lidé v nejistém pracovním postavení	12,61	11,44	+1,17
Lidé s nízkou úrovní vzdělání a kvalifikace	2,17	10,7	-8,53
Lidé se zdravotním postižením	12,17	10,7	+1,47
Lidé trpící závislostí na návykových látkách	7,83	9,59	-1,76
Samoživitelé	9,57	8,49	+1,08
Mladí dospělí lidé	8,26	7,75	+0,51
Přistěhovalci	4,35	5,54	-1,19

Tabulka číslo 5 uvádí údaje o procentuálních výsledcích šetření, kdy respondenti nejčastěji uvedli, že chudými jedinci jsou nezaměstnaní. Skupina dlouhodobě nezaměstnaných obyvatel se potýká s dalším problémem, a to finanční nejistoty ve stáří. Je zajímavé, že dle výsledků dotazníkového šetření, které proběhlo v regionu Příbram, se domnívá pouze 2,17 % dotazovaných, že chudými obyvateli jsou lidé s nízkou úrovní vzdělání a kvalifikace. Je pravděpodobné, že dotazovaní jsou si vědomi možností rekvalifikačních kurzů i vzdělávacích kurzů pro osoby mající nízké vzdělání a nedostatečnou kvalifikaci. Lze předpokládat, že příbramští respondenti si uvědomili, že nezáleží v současné době na dosaženém věku a vzdělání jedince, jelikož nezaměstnanost v regionu Příbram se dotýká každé věkové skupiny různého vzdělání.

¹¹⁰ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr* [online]. 2010 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

Dokonce je v Příbrami hlášeno pouze 95 pracovních míst a uchazečů o práci je zaevidováno okolo 2113 osob.¹¹¹

Obecně platí, že lidé, kteří mají problém vyjít s penězi, jsou ve srovnání s průměrem spokojenosti se životem, se svým zdravím a rodinným životem spokojeni méně. Otázka spokojenosti dotazovaných občanů v evropském šetření byla hodnocena číselně od 1 do 10, kde 1 je velmi nespokojený a 10 je velmi spokojený. Poté byla vypočítána průměrovou známkou a údaje jsou porovnatelné s **otázkou číslo 12** (Jak jste spokojeni se životem obecně, s osobním zdravím a rodinným životem?) regionálního šetření v Tabulce číslo 6. Průměrová známka spokojenosti se životem obecně byla vyhodnocena 6,9. S osobním zdravím byli respondenti spokojeni průměrnou známkou 7,2 a rodinný život byl průměrně zhodnocen známkou 7,7.¹¹² Výsledné průměrné známky svědčí o nadprůměrné spokojenosti, kdy v oblasti rodinného života jsou lidé o 0,8 bodu více spokojeni, než je tomu v položce života obecně.

Tabulka č. 6: Porovnání výsledků otázky číslo 12 regionálního šetření s výsledky Eurobarometru

Jak jste spokojeni s těmito třemi body? (Průměrná známka na stupnici od 1 – 10, kdy 1 znamená velmi nespokojený a 10 velmi spokojený)	v Příbrami	v EU	rozdíl Příbrami vůči EU
Se životem obecně	7,15	6,9	+0,25
S osobním zdravím	7,27	7,2	+0,07
S rodinným životem	7,24	7,7	-0,46

Tabulka číslo 6 ukazuje malé rozdíly ve spokojenosti u všech tří položek. Největší rozdíl byl uváděn ve spokojenosti s rodinným životem, kdy evropští respondenti jsou o 0,46 bodu spokojenější než čeští obyvatelé. V podstatě lze konstatovat, že kromě nepatrných rozdílů dopadlo šetření v obou případech obdobně a lidé jsou velmi spokojeni ve všech třech položkách.

Nakolik je podle Vás důležitá role Evropské unie v boji proti chudobě? Tak zněla otázka, na kterou odpovídali respondenti regionálního šetření v **otázce číslo 14**, ale také evropští občané. Výsledky evropského průzkumu ukázaly dostatečnou vnímavost důležitosti role Evropské unie, jelikož 74 % označilo odpověď důležitosti dané role v boji proti chudobě. Pouze 20 % obyvatel Evropské unie určilo nedůležitost

¹¹¹ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Příbram* [online]. 2012 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=539911>>.

¹¹² EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr* [online]. 2010 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.ej2010.cz/o-roce/>>.

role a 6 % nevědělo.¹¹³ Data z obou šetření jsou znázorněna v Tabulce číslo 7, kde jsou porovnávána s výsledky otázky číslo 14 regionálního dotazníkového šetření.

Tabulka číslo 7: Porovnání výsledků otázky číslo 14 regionálního šetření s výsledky Eurobarometru

Nakolik je podle Vás celkově vzato důležitá role Evropské unie v boji proti chudobě?	v Příbrami (%)	v EU (%)	rozdíl Příbrami vůči EU (%)
Je důležitá	54,35	74	-19,65
Není důležitá	27,83	20	+7,83
Nevím	17,83	6	+11,83

V Tabulce číslo 7 je znázorněn procentuální rozdíl v důležitosti role Evropské unie v boji proti chudobě, kdy všichni respondenti považují roli Evropské unie za důležitou. Avšak důležitost role Evropské unie v boji proti chudobě udávají více evropští respondenti necelými třemi čtvrtinami. Naopak dotazovaní v šetření regionu Příbram označili stejnou odpověď o necelou jednu čtvrtinu méně (viz Tabulka č. 7). Je správné, že respondenti vnímají roli Unie za důležitou, jelikož právě Evropská unie udala směrnice ke spolupráci v řešení chudoby a sociálního vyloučení.

Komparace výsledků obou šetření ukázala shodné i rozdílné postoje respondentů k chudobě. V otázkách 7, 8, 10 a 12, kdy procentuální rozdíl nedosáhl 10 %, se nalézají téměř shodné výsledky. Chudobu lze zdůvodnit v obou šetřeních jak společenskými, tak osobními faktory. K nejběžnějším společenským vysvětlením chudoby patří vysoká míra nezaměstnanosti, nedostatečná výše platů a mezd a nedostatečně vysoké sociální dávky a důchody. Za osobní důvody stojící za chudobou jsou nejčastěji považovány nedostatečná úroveň vzdělání a kvalifikace, závislosti na škodlivých látkách (alkohol, drogy). Nejvíce respondentů, a to 50,6 %, se domnívá, že chudoba nejvíce hrozí nezaměstnaným. 38,17 % všech dotazovaných současně věří, že nejzranitelnější jsou staří lidé a 34,05 % pokládá za nejvíce ohrožené chudobou osoby v nejistém pracovním postavení. Spokojenost všech respondentů s rodinným životem, životem obecně i osobním zdravím se pohybuje okolo hodnoty 7 na desetistupňové škále.

Větší procentuální rozdíl je patrný u otázky číslo 14, kdy byl zjišťován názor respondentů v obou šetřeních na roli Evropské unie v boji proti chudobě. Z celkového

¹¹³ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr* [online]. 2010 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

počtu respondentů, tedy z obou šetření, udává 128,38 % důležitost činnosti Evropské unie v boji proti chudobě. V přiřazení důležitosti role Evropské unii vznikl mezi příbramskými a evropskými respondenty značný rozdíl, který činí necelých 20 %.

Největší rozdíl nastal u otázky číslo 9 II, kdy evropští a příbramští respondenti nesdílejí stejný názor na vnímání rozšířenosti chudoby v celé Evropské unii. Vzhledem k tomu, že v Evropské unii žilo pod hranicí chudoby téměř 80 milionů osob, je pochopitelné, že Evropané chápou chudobu za rozšířenou třemi čtvrtinami dotazovaných. Příbramští respondenti vnímají rozšířenost chudoby v celé Evropské unii přibližně jednou třetinou. Příbramští respondenti nejvíce sdílejí názor, že chudoba v Unii rozšířená není. Zřejmě je to dáno tím, že příbramští obyvatelé nejsou objektivně informováni o ekonomické situaci evropských zemí nebo se o chudobu v globálnějším kontextu příliš nezajímají.

7 MOŽNÉ ZPŮSOBY ŘEŠENÍ CHUDOBY

Každý stát by se měl snažit řešit chudobu, jelikož tento jev sám od sebe nezanikne, naopak bude pokračovat ve svém růstu a jeho následky mohou dosáhnout daleko většího rozsahu, než jsou v současné době. Sociálním problémům je z hlediska finanční náročnosti výhodnější vždy předcházet. Prevence z hlediska chudoby je vyznačené stavem přijímání socioekonomických opatření v nejrůznějších sociálních politikách, které mají za úkol sloužit ke zmírnění příčin chudoby i jejích dopadů v dané zemi. Mezi dílčí sociální politiky je zařazena politika zaměstnanosti, politika sociálního zabezpečení i vzdělávací politika, která je obzvláště důležitá s rostoucím výskytem nové, moderní chudoby.¹¹⁴ Prevence je dvojího charakteru, kdy jedné skupině obyvatel dává a druhé bere. Záporné zdanění příjmů je toho příkladem, kdy stát vyžaduje daň z příjmu za každého výdělečně činného jedince, kdy peníze putují na pomoc ostatním jedincům. Otázkou stále zůstává, zda jsou opravdu potřebné peníze lidem, které se léčí už po několikáté z alkoholismu a drogové závislosti. Společnost negativně vnímá občany, kteří se ocitají v ústavech na pomoc drogově závislým, když jsou informováni médii o procentuálních neúspěších této léčby.

Dalším preventivním opatřením vydávaným státem bývá minimální příjmová veličina, kterou Česká republika označuje pojmem životního minima. Životním minimem se v České republice rozumí určitý souhrn statků i služeb, který umožňuje domácnosti nebo jedinci uspokojovat základní životní potřeby v míře nezbytně nutné, jež vytvořila společnost v daném časovém období.¹¹⁵ Každý sociálně slabší jedinec má právo žádat o sociální dávky, které poskytuje stát a pokud splňuje veškeré požadavky, jsou mu dávky přiděleny. Institut životního minima představuje státem garantovanou minimální hranici příjmu pro všechny.¹¹⁶ Příjemci životního minima nedosahovali minimální hranice příjmů, proto jim stát poskytl pomoc ve formě dávky životního minima. Osoby spadající do kategorie absolutní chudoby, tedy lidé nemající prostředky na základní životní potřeby (ošacení, strava, bydlení), mají právo pobírat dávku existenčního minima, které v současné době činí 2 200 Kč na měsíc. Všichni obyvatelé

¹¹⁴ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 118.

¹¹⁵ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 118.

¹¹⁶ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 202.

živořící pod hranicí existenčního minima, ohrožují sami vlastní život a chudobu lze v tomto případě nazývat stavem bídy.

Tabulka č. 8: Příklady životního minima různých typů domácností v korunách za měsíc, platné od 1. 1. 2012¹¹⁷

Jednotlivec	3 410
2 dospělí	$3\ 140 + 2\ 830 = \mathbf{5\ 970}$
1 dospělý, 1 dítě ve věku 5 let	$3\ 140 + 1\ 740 = \mathbf{4\ 880}$
2 dospělí, 1 dítě ve věku 5 let	$3\ 140 + 2\ 830 + 1\ 740 = \mathbf{7\ 710}$
2 dospělí, 2 děti ve věku 8 a 16 let	$3\ 140 + 2\ 830 + 2\ 140 + 2\ 450 = \mathbf{10\ 560}$
2 dospělí, 3 děti ve věku 5, 8 a 16 let	$3\ 140 + 2\ 830 + 1\ 740 + 2\ 140 + 2\ 450 = \mathbf{12\ 300}$

V České republice je používán tři pilířovitý systém, vytvořený z následujících bodů:¹¹⁸

- sociální pomoci (dávky sociální pomoci mající funkci dorovnávat příjem domácnosti či jedince na úroveň stanoveného existenčního minima),
- sociální podpory (dávky sociální podpory mající za cíl pomoc zadržet pokles životní úrovně domácnosti nebo jedince, způsobený vymezenými stavy a událostmi, například úmrtí člena rodiny),
- sociálního pojištění (dávky z pojištění chápané jako nárok pojištěnců z dříve jimi placeného pojištění a z příspěvku dalších subjektů – např. zaměstnavatelů).

Dávky sociální pomoci mají za cíl pomáhat obyvatelům státu v obtížných sociálních situacích, kdy jedinci nejsou schopni uplatnit princip solidarity i svépomoci. Stát adresně přiznává dávky potřebným jedincům, vystupuje v roli solidárce. Systém sociální pomoci se zaměřuje pouze na jedince s příjmem nižším, než je stanovena hranice životního minima. Sociální pomoci se rozumí pomoc v hmotné a sociální nouzi. Oproti sociální pomoci pomáhá druhý pilíř sociální politiky České republiky i lidem s příjmy nad hranicí minima, konkrétněji se jedná o osoby, jejichž příjem klesá a výdaje na základní potřeby rostou tak, že by se jedinci dostali pod hranici životního minima.¹¹⁹

¹¹⁷ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Životní a existenční minimum*. [online]. 2012 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min>.

¹¹⁸ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha, 1999, s. 204.

¹¹⁹ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha, 1995, s. 73.

Posledním systémem tvořícím kompletní koncepci sociální politiky se stalo sociální pojištění, které jsou povinni ze zákona všichni obyvatelé České republiky hradit. Zaměstnaným jedincům je částka strhávána z platu a odváděna státu, za nevýdělečně činné osoby odvádí tuto částku stát. Za jiné možné řešení chudoby lze považovat činnost nestátního sektoru vyznačující se dobrovolností a dobročinností. Smutným aspektem dnešní doby je, že mnoho organizací zaměstnává mnoho pracovníků, kteří pobírají za činnost průměrné platy, když zmíněná práce byla dříve založena na dobročinnosti a dobrovolnosti.

7.1 Evropský proces začleňování

S rostoucí mírou chudoby a nárůstem podílu dlouhodobé nezaměstnanosti, vzrostl počet jedinců, kteří nedosahovali hodnot daných společností. Evropská unie se začala intenzivně zabývat chudobou i lidmi vyloučenými společností v roce 2000, kdy bylo vytyčeno osm cílů, které měly umožnit vyloučeným jedincům návrat do společnosti. Začlenění vyloučených na trhu práce a vytvoření rovné příležitosti pro všechny se stalo jedním z hlavních úkolů. Dalšími určenými cíli jsou zajištění dostatečného příjmu všem obyvatelům Evropské unie, odstranění bariér ve vzdělání, zabezpečení bydlení pro všechny, podpora rodiny i rovnocenné postavení mezi partnery, regenerace znevýhodněných oblastí, integrované poskytování služeb a záruka stejného přístupu ke službám vysoké kvality.¹²⁰ Stejněho roku se členové Evropské unie zavázali, že se budou společně podílet na procesu snižování chudoby a zapojování vyloučených znovu do společnosti, čímž byl zahájen Evropský proces sociálního začleňování (= Lisabonský proces). Proces spočívá v přijetí společných cílů státy Evropské unie a jejich realizaci pomocí národních plánů sociálního začleňování. První vypracované národní plány byly použity v letech 2001 – 2002, které obsahovaly jistá opatření zaměřená na vytyčené cíle. Česká republika poprvé zpracovala svůj Národní plán sociálního začleňování v roce 2004, který byl předložen Evropské komisi. Koordinace politik v oblasti sociální ochrany a začleňování proběhla v roce 2006, kdy se očekávalo, že koordinace politik přispěje k řešení problematiky systémů důchodových i zdravotních hrazených z veřejných rozpočtů. Členské státy Evropské

¹²⁰ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 128.

unie dokládaly souhrnnou Národní zprávu o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování, která byla tvořena:¹²¹

- Národním akčním plánem sociálního začleňování,
- Národní strategickou zprávou pro důchody,
- Národní strategií zdravotní a dlouhodobé péče,
- Národním akčním plánem sociálního začleňování.

Každá členská země měla identifikovat tři až čtyři cíle z možných osmi, které byly stanoveny Evropskou unií v roce 2000 a které státy zahrnuly do Národních strategií sociální ochrany a sociálního začleňování v období 2006 – 2008. Posledním obdobím používání Národních strategií sociální ochrany a sociálního vyloučení byly roky 2008 – 2010, od té doby je pak boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení zahrnut v nově přijaté Strategii Evropské unie 2020. Strategie Evropa 2020 představuje hlavní hospodářskou reformu Evropské unie s výhledem do budoucna, tedy konkrétně do roku 2020, která byla schválena v roce 2010. V rámci boje proti chudobě a sociálního vyloučení je reforma zaměřena na podporu hospodářské, sociální i územní soudržnosti. Strategie se snaží dosáhnout 75 % zaměstnanosti věkové skupiny od 20 – 64 let, zlepšit podmínky pro výzkum a vývoj, aby investice v tomto oboru dosahovaly 3 % HDP, snížit emise skleníkových plynů o 20 % oproti roku 1990, vylepšit úroveň vzdělání konkrétně u věkové skupiny 30 – 34 let s dokončeným terciárním vzděláním a podporovat sociální začleňování snížením podílu chudoby o 20 000 000 jedinců.¹²²

Úkolem každé členské země se stalo určení národních cílů ve spolupráci s Evropskou komisí podle sociální a hospodářské situace země již v roce 2010, přičemž účelem naplnění cílů Strategie Evropa 2020 je vypracování národního programu reforem členským státem. Český Národní program reforem je pojmenován jako Investice pro evropskou konkurenceschopnost: Příspěvek České republiky ke Strategii Evropa 2020. Téhož roku schválila vláda České republiky některé kvantifikované národní cíle i podcíle. Česká republika si za cíle stanovila dodržení 75 % zaměstnanosti, kdy se bude snažit o zvýšení míry zaměstnanosti mladých lidí, starších jedinců, žen.

¹²¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha, 2007, s. 129.

¹²² VLÁDA ČR: *STRATEGIE Evropa 2020* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>>.

V bodu vzdělání chce Česká republika navýšit procento na 32 % vzdělaných lidí ve věku 30 až 34 let a sníží počet žáků předčasně opouštějících vzdělávací instituty na 5,5 %. Dále vláda České republiky vymezila za cíl úspory spotřeby primárních energetických zdrojů i nárůst investic do oblasti vědy a výzkumu ve výši 2,7 % HDP. Další předložený cíl Evropské komisi pojednává o snížení počtu chudobou ohrožených, deprivací postižených nebo žijící bez zaměstnané osoby, jedná se konkrétně o 30 000 osob.¹²³

7.2 Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Členské státy Evropské unie se v roce 2010 zavázaly, že svou pozornost upoutají k problémům spjatým s chudobou a sociálním vyloučením a sníží chudobu i počet sociálně vyloučených. Česká republika patří mezi státy Evropské unie s nízkou mírou relativní chudoby, která je zapříčiněna efektivními sociálními transfery uvedenými v kapitole o chudobě v České republice. Nejvíce ohroženými skupinami se statisticky udávají matky samoživitelky, rodiny s více než třemi dětmi, dlouhodobě nezaměstnaní i skupiny, které byly vyloučeny na okraj společnosti. Hlavním cílem projektu Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení lze považovat informovanost občanů o dané problematice chudoby a sociálního vyloučení. Projekt se snaží zapojit veřejnost, která má zkušenost přímou či nepřímou, k angažovanosti.

Program je v České republice přizpůsoben specifickým českého prostředí, které připravilo Ministerstvo práce a sociálních věcí v souladu s rámcovou politikou Evropské unie. Specifickými oblastmi se stala prevence sociálního vyloučení v důsledku zadluženosti, zlepšení přístupu na trh práce, aktivizace územní veřejné správy při tvorbě a hodnocení akčních plánů boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, zvýšení vzdělání a konkurenceschopnosti chudých i vyloučených obyvatel na trhu práce, podpora ubytování sociálně vyloučených osob a řešení problému bezdomovectví. Na realizaci daných oblastí bylo vyčleněno 10 448 000 Kč a partnery Ministerstva práce

¹²³ VLÁDA ČR: *Národní cíle ČR v rámci Strategie Evropa 2020* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696/>>.

a sociálních věcí se staly Evropská síť proti chudobě a sociálnímu vyloučení v České republice (EAPN ČR), projekt Napsi spolu a Poradna při finanční tísní.¹²⁴

V programu Evropský rok 2010 bylo využito neziskových organizací, občanských sdružení k realizaci daných cílů. Podporou pro rodiče samoživitele vracející se na trh práce, tudíž i návratu do společnosti se stala občanská společnost APERIO. Pomoci rizikovým skupinám se dostalo od organizace Centra sociálních služeb, neziskové organizace EAPN ČR, organizace ESET – HELP, občanského sdružení Romodrom, neziskové organizace SANANIM a dalších.

7.2.1 Pět prioritních oblastí prevence proti sociálnímu vyloučení

Zadluženost české společnosti vytváří nebezpečí z hlediska výchovy dětí v domácnosti, kdy děti mohou chápat za zcela běžné pořizování si čehokoliv na dluh. O půjčkách slyší dennodenně, protože reklamy ukazují okamžitou možnost půjčky. Slibují, že půjčí jakoukoliv hodnotu za nejnižší úrok. Realita je ve skutečnosti rozdílná a mnozí lidé se dostávají do problému nezvládnutí splácení půjčky a často řeší svou situaci dalším mimobankovním úvěrem. Možným řešením zadluženosti domácností je nárůst informovanosti české populace o negativních následcích zadluženosti a zvýšení finanční gramotnosti. K dosažení cíle je nutné začlenit daný problém do vzdělávacích programů školních institutů i do pobytových zařízení. Jedinci by po absolvování měli umět zvážit, zda budou schopni splácet vyšší měsíční splátky. Lidé mají také možnost navštívit pracovníky v oblasti finančního poradenství, které je zřizováno za účelem zvýšení finanční gramotnosti obyvatel. Jiné možné opatření, jak zabránit zadluženosti rodin, je zpřísnit podmínky při zřizování půjček, protože v současné době si lze zřídit půjčku bez udání dokladu o svém příjmu, bez podepsání smlouvy i bez poskytnutí rodného čísla. Mladí lidé, kteří dosáhli 18 let věku, mají možnost zřídit si půjčku, ačkoliv nejsou výdělečně činní.

Prioritou programu Evropského roku boje proti chudobě a sociálního vyloučení je **vzdělávání a konkurenceschopnost na trhu práce**. Nekvalifikovaní a negramotní jedinci mají možnost řešit svou dosavadní situaci tím, že sami budou chtít být více

¹²⁴ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *O Evropském roce 2010 proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

vzdělání. Na trhu práce existují alternativy v podobě rekvalifikací a různých kurzů, tvořených dle požadavků trhu práce. Na lokální úrovni je třeba podporovat alternativní typy předškolních zařízení s důrazem na aplikaci v sociálně vyloučených rodinách.¹²⁵ Paradoxem je, že před pár lety se předškolní instituce rušily či byly pospojovány a v současné době se opět budují, ale stále přetrvává problém s jejich nedostatkem, který vytváří obavy matek, jež jsou odkázány zůstat s dítětem doma a tím ztrácejí možnost získat zaměstnání. Ženy, které pracují ve firmách několik let, nemohou spoléhat, že po návratu z rodičovské dovolené budou i nadále zaměstnankyněmi daných firem, jelikož je moderním trendem uzavírat pracovní smlouvy na dobu určitou. V České republice není zákona, který by zaručil ženám, majícím tuto pracovní smlouvu, po návratu z rodičovské dovolené, zaměstnání.¹²⁶ Není se tedy čemu divit, když procento chudých a vyloučených osob je u této skupiny okolo 40 %. Specifický daný bod programu navazuje na další prioritní osu, která se zabývá nezaměstnaností.

„Když už matka samoživitelka nějakou práci sežene, má velmi často nevýhodnou smlouvu, případně je jí nabídnut třísměnný provoz. Vydělá si osm až devět tisíc, nemá nárok na skoro žádnou dovolenou, zaměstnavatel za ni neplatí pojištění atd. Pak jsou to samozřejmě problémy s hlídáním dětí a takhle bych mohla pokračovat donekonečna.“¹²⁷

Dlouhodobě nezaměstnaní ztrácejí motivaci a jsou zklamáni dobou, mnohdy rezignují v hledání možného řešení. Nezaměstnaní jedinci ztrácejí s plynoucím časem pracovní návyky na trhu práce a jejich šance na nalezení zaměstnání klesají. Na trhu práce se etnické skupiny, samoživitelé, mladiství, zdravotně postižení nebo staří lidé či trestanci setkávají s diskriminací ze strany zaměstnavatele. Dlouhodobá nezaměstnanost je nebezpečná v rodinách, kde ji považují za životní strategii, kdy dochází k mezigeneračnímu procesu ztráty motivace k hledání zaměstnání a dochází k přenosu chudoby. Řešením složité životní situace jsou rekvalifikace jedinců, podpory sezonních a příležitostních prací, podpora podniků k vytváření pracovních míst

¹²⁵ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *O Evropském roce 2010 proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.

¹²⁶ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Jaká je naše společnost: otázky, které si často klademe*. Praha, 2010, s. 405.

¹²⁷ ČT 1: *Chudoba cti netratí* [online]. 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10448541325-chudoba-cti-netrati/21256226451/6377-rozhovor-s-reziserkou/>>.

na zkrácený úvazek, který by měl výrazně pomoci handicapovaným lidem a samoživitelům.¹²⁸ Otázkou stále zůstává, zda zkrácený úvazek matkám s dítětem pomůže, pokud pro dítě nebude místo v předškolních zařízeních.

Tabulka č. 9: Porovnání počtu mateřských škol a počtu dětí po 10 letech¹²⁹

Rok	2000/01	2010/11
Počet školek	5 776	4 770
Počet dětí	279 838	325 309

Dále téma sezonních a příležitostních prací není úplně efektivní, jelikož nepřetržává dostatečně dlouhou dobu k našetření financí, se kterými by jedinec vystačil další měsíce, kdy pro něho nebude práce. Finanční stránka krátkou dobu trvajících prací není dostačující, aby jedinec v současné době mohl být schopen uspokojit své životní potřeby – ubytování, strava, šacení. Ubytovna je v současné době drahou záležitostí, například v regionu Příbram vychází ubytování okolo 200 Kč za noc. Existují i noclehárny, které vyjdou jedince levněji zhruba 50 Kč za noc. Nevýhodou noclehárny je větší počet jedinců v jedné místnosti i identita druhých osob, dalším negativem je omezená doba fungování noclehárny, která je vymezena pouze na přespání. Jedinci jsou poté nuceni trávit hodiny na ulici a čekat než se noclehárna otevře.

Nezaměstnanost mladých občanů do 25 let se pohybuje zhruba okolo 20 %. Mladí lidé po absolvování škol nezískají pracovní poměr z důvodu nedostatečné praxe, kterou po nich požadují podniky i instituce. Nejedná se pouze o nekvalifikované mladé jedince, uchazeči o zaměstnání se stávají i vysokoškolsky vzdělaní lidé, jejichž počet činí okolo 27 900 osob. Po mladistvých je požadována alespoň roční praxe v oboru, kterou nemohli získat, jelikož studovali. Nezaměstnanost mladých jedinců je považovaná v Evropě za břemeno společnosti, které je nutno řešit. Nejméně nezaměstnaných mladistvých se nachází v Německu, Švýcarsku, Dánsku a Nizozemí. V těchto zemích je uplatňován proces odborného vzdělávacího dualismu. Jedná se o spolupráci soukromých firem a veřejných škol, která je upravena a řízena zákonem o odborném vzdělávání (Berufsbildungsgesetz), který je v Německu uveden v platnost

¹²⁸ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Nezaměstnanost* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/nezamestnanost/>>.

¹²⁹ Vlastní zdroj.

od 1. dubna 2005. Studenti absolvují systematicky propojenou teoretickou výuku a praktickou profesní přípravu, což napomáhá k vysoké efektivitě vzdělávání. Nutností k fungování systému jsou neustálé vzdělávací reformy, které se mění s požadavky trhu a profese zastupující všechny sektory hospodářství. Po ukončení praxe ve firmě obdrží absolvent certifikát, který je uznatelný všemi zaměstnavateli. V České republice se o zavedení duálního vzdělávání podle vzoru Německa pokusila ČNOPK v letech 1995 – 2009 pouze v oborech Ekonom v průmyslu, Ekonom v zahraničním obchodě, Ekonom v maloobchodě a Bankovní specialista. Projekt byl zrušen z hlediska nedostatečného zájmu.¹³⁰ V současné době by zavedení duálního systému vzdělávání uvítalo mnoho firem, které vytvářejí poptávku po kvalifikovaných pracovnících v oboru na trhu práce. V České republice by mohl být zaveden duální systém vzdělávání, pokud by byly přijaty potřebné legislativní změny, které by upravovaly spolupráci i komunikaci mezi veřejnými školami a podniky tak, jako je tomu ve státech, kde je tento způsob ověřený.

Bezdomovectví je začleněno do samostatného prioritního bodu v programu Evropského roku 2010, konkrétně se dotýká problému bydlení. Nájemníci bytových prostorů neuzavírají nájemní smlouvy s jedinci, jejichž sociální situace je riziková a mohlo by dojít k neplacení nájmu. U osob bez domova není možnost pomoci státními dávkami, jelikož pomoc v hmotné nouzi se vztahuje k lidem, kteří někde pobývají. Rizikovými jedinci se stávají mladiství opouštějící dětské domovy, trestanci, romské minority, staré osoby, handicapované osoby i rodiny s větším počtem dětí. Řešením je vybudování segmentu nájemného bydlení financované z veřejných financí, kde se bude brát ohled na finanční možnosti a potřeby konkrétní osoby, kde výše nájemného bude limitována nákladovou úrovní. Snahu sjednotit pohled na lidi bez domova hledaly organizace Evropské unie, podařilo se dosáhnout evropsky uznávané obsáhlé definice ETHOS, kterou vytvořila nadnárodní organizace FEANTSA. Podle definice ETHOS patří do kategorie bezdomovců, nebo jedinců ohrožených bezdomovectvím lidé:¹³¹

¹³⁰ BUSINESSINFO: *Odborné vzdělání v Německu – duální systém* [online]. 2011 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/odborne-vzdelavani-v-srn-dualni-system-179.html>>.

¹³¹ EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Bezdomovectví* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/bezdomovectvi/>>

- bez přístřešku (rooflessness – bez střechy nad hlavou 24 hodin denně, například na ulici, v kanálech),
- bez bytu (houselessness – osoby pobývající v různých zařízeních, například v noclehárnách, veřejných ubytovnách),
- bydlící v nejistých podmínkách (osoby, kterým hrozí vystěhování),
- bydlící v nepřiměřených podmínkách (mnoho osob v jednom bytě, špatný technický stav budovy, bez pitné vody a elektřiny, maringotky).

Poslední prioritou Evropského roku 2010 se stala **aktivizace územní veřejné správy při tvorbě a hodnocení akčních plánů boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení**, která se zabývá izolovanými oblastmi, kde jsou vyloučení jedinci odkázáni na pomoc od svých blízkých a přátel, pokud však vyloučení nemají tuto možnost, je nutné pomáhat politikou sociálního začleňování na místní a regionální úrovni.¹³²

¹³² EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Bezdomovectví* [online]. 2010 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/bezdomovectvi/>>.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zhodnotit problém chudoby v České republice, příčiny, vývoj a důsledky chudoby a byla porovnávána hranice subjektivní i objektivní chudoby, která měla poukázat na myšlení dnešní společnosti. Dále byly zhodnoceny problémy spojené s lidmi žijícími na okraji společnosti a v závěru práce byla navržena možná opatření zamezující procentuální navýšení chudoby v České republice.

Chudoba jako sociální problém byla zakořeněna již v křesťanské nauce, kde byli lidé rozdělováni na chudé a bohaté. Problematika chudoby se ale týká každého z nás, ať už jedince jiné národnosti, nízkého vzdělání, odlišného náboženství, zdravých i nemocných nebo mladých i starých občanů. Jednoznačná definice pojmu chudoby neexistuje, její význam je vykládán z mnoha hledisek, které byly uvedeny v druhé kapitole této práce. Mnoho z nás se domnívá, že chudoba se vyskytuje pouze v zaostalých oblastech, kde lidé umírají na podvýživu a nedostatek pitné vody. Chudoba v České republice není význačná natolik, aby bylo zapotřebí pomoci od okolních států. Lze používat tři indikátorů k pozorování chudoby a sociálního vyloučení, indikátor osob žijících v domácnosti s velmi nízkou pracovní intenzitou, indikátor příjmové chudoby a indikátor materiální deprivace, podle jejichž výsledků je možné porovnat výsledky všech členských států Evropské unie. Česká republika si vedla ve výsledcích celoevropského šetření z roku 2010 velmi dobře, dokonce obsadila první místo z hlediska indikátoru příjmové chudoby, kdy výsledek činil pouhých 9 %. Průměr Evropské unie dosáhl ve stejném roce téměř dvojnásobku výše příjmové chudoby České republiky, a to 16,4 %. Celkový počet chudých v Evropské unii byl roku 2010 vypočítán na 115 500 000 obyvatel, což činilo 23,4 % všech obyvatel Evropské unie. Tentýž rok bylo zaznamenáno v České republice 1 495 000 (14,4 %) občanů ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. Rok 2011 poukázal v České republice na nárůst zasažených jedinců daným problémem, jelikož příjmová chudoba vzrostla o 0,7 % osob.

Chudým jedincem se v dnešní společnosti v podstatě může stát kdokoliv, stačí ztratit své dosavadní zaměstnání nebo pracovat za příliš nízkou měsíční mzdu, která nepokryje dosavadní náklady, kdy se častým východiskem stává půjčka. Nezaměstnanost je jedna z nejčastějších příčin chudoby, dotýká se především

nedostatečně vzdělaných, starých, handicapovaných i mladistvých jedinců bez praxe a etnických skupin. Nezaměstnanost byla v České republice roku 2011 zaznamenána v 6,7 % případů, přičemž průměr Evropské unie činil 9,6 %, a v celkovém umístění všech členských států se Česká republika umístila na pátém místě s nejnižší mírou nezaměstnanosti. Poslední údaje o nezaměstnanosti v České republice za poslední čtvrtletí roku 2012 naznačují, že míra nezaměstnanosti je udána 7,2 % nezaměstnaných. Nízké příjmy ze zaměstnání určují další možnost příčiny chudoby. Pokud jedinec dostává nízký příjem, odráží se jeho výše příjmu ve výši důchodu. Z předběžného šetření EU – SILC, které proběhlo v roce 2012 za předchozí kalendářní období 2011, vyplývá, že hrubý roční příjem na jedince činí 171 500 Kč, v čistém ročním příjmu částka činí 147 800 Kč na osobu. Lidé ohrožení chudobou disponují s ročním hrubým příjmem pod 116 300 Kč. Jedinec živořící pod hranicí minima hospodaří s čistým ročním ziskem v hodnotě 48 000 Kč. Šetření EU - SILC odhalilo podíl domácností, které si nemohou dovolit týdenní dovolenou se všemi členy rodiny (44 % domácností), ba i dokonce zhruba jedna třetina má problém s výší nákladů na bydlení. Životní svízelná situace může dovést domácnost až k zadlužení. Celkové dluhy českých domácností se vyšplhaly v březnu roku 2011 na 1 064 000 000 000 Kč. Samotný dluh byl po roce navýšen o 59 000 000 Kč. S narůstajícím dluhem roste i počet exekucí uvalených na domácnosti. Oproti roku 2010, kdy bylo exekučováno zhruba 701 000 domácností, v roce 2011 vzrostl počet o 235 000 exekučních případů. Ze zjištěných údajů lze konstatovat, že s rostoucí nezaměstnaností, zadlužeností a stále nízkými příjmy domácností roste i podíl chudoby v České republice.

Na chudobu lze nahlížet z různých úhlů, jelikož pro ni není definován jednoznačný výklad. Subjektivní chudoba je chápána jako vlastní hodnocení své životní situace, proto by měla být nadnesená. Jedinci, kteří jsou zasaženi pocitem být chudý, vytvářejí podněty na zpracování analýz, které poté napomáhají k sestavování vhodných sociálně-ekonomických opatření, která by měla nárůstu chudoby zamezit. Podle nejnovějších průzkumů v České republice bylo zasaženo subjektivní chudobou 42 % jedinců, kdy pouze 8 % z nich bylo o své chudobě zcela přesvědčeno. Subjektivní chudoba nejvíce postihuje mladé lidi do věku 29 let, což může být zapříčiněno nezaměstnaností těchto jedinců. Míru objektivní chudoby určuje stát a v současné době činí 9,72 %. Dále lze chudobu klasifikovat na absolutní a relevantní, nebo z časového hlediska na chudobu moderní, starou a novou.

Dopady chudoby na společnost se týkají nejvíce sociální exkluze nebo různých druhů deprivace. Dnešní česká společnost si udává své společenské hodnoty i normy a jedinci, kteří tato pravidla nesplňují, jsou jí odmítáni a vyloučeni. Za nejběžnější hodnoty společnosti lze považovat dostatečné vzdělání, zaměstnání, určitý životní standard (vybavenost domácnosti) nebo bydlení. Na symbolickém vyloučení jedinců se nejvíce podílejí masmédiá, která ovlivňují myšlení obyvatel a vytvářejí nereálný obraz brutality vyloučených jedinců. Dochází tak k nálepkování a stigmatizaci osob. Nejvíce stigmatizovanými osobami bývají cizinci, Romové i lidé bez domova. Bezdomovectví si mnozí jedinci nevybrali dobrovolně, na ulici se dostali v důsledku své ekonomické nebo rodinné krize. Problémem bezdomovců je participace zpátky do společenského života, úplná nemožnost znovuzачlenění se vyskytuje u jedinců dlouhodobě žijících na ulici, kdy nejsou schopni se přizpůsobit daným společenským normám a hodnotám. Prostřednictvím polořízeného rozhovoru s lidmi žijícími na ulici byla ukázaná snaha dotazovaných, kteří se pokusili najít východisko z jejich životní situace hledáním zaměstnání. Nakonec získávali pouze jednorázové brigády, které nenapomohly k řešení jejich situace, až nakonec úplně ztratili motivaci. Bezdomovectví není státem téměř řešeno, pouze pokud se jedná o krajské či stranické volby, zaznívají možnosti řešení bezdomovectví v politických programech, realizace těchto předvolebních slibů je však nulová.

Stěžejní část práce tvoří výsledky dotazníkového šetření v regionu Příbram, které zaznamenalo postoje obyvatel žijících v tomto regionu. Výsledky byly porovnány s výsledky evropského šetření Eurobarometru 2009. Porovnání obou šetření ukázalo na shodné postoje respondentů k chudobě. Chudobu bylo možné zdůvodnit v obou šetřeních jak společenskými, tak osobními faktory. K nejběžnějším společenským vysvětlením chudoby byla vysoká míra nezaměstnanosti, nedostatečná výše platů a mezd, nedostatečně vysoké sociální dávky a důchody a příliš drahé slušné bydlení. Pod osobními důvody stojící za chudobou byly nejčastěji považovány nedostatečná úroveň vzdělání a kvalifikace, závislost na škodlivých látkách (alkohol, drogy) nebo zděděná chudoba. Nejvíce respondentů, a to 50,6 %, se domnívalo, že chudoba nejvíce hrozí nezaměstnaným. 38,17 % všech dotazovaných současně věřilo, že nejzranitelnější jsou staří lidé a 34,05 % pokládalo za nejvíce ohrožené chudobou osoby v nejistém pracovním postavení. Větší procentuální rozdíl je patrný u zjišťovaného postoje v obou šetřeních na roli Evropské unie v boji proti chudobě. V přiřazení důležitosti role

Evropské unii vznikl mezi příbramskými a evropskými respondenty značný rozdíl, který činí necelých 20 %. Neshoda nastala v šetřeních při vnímání chudoby v celé Evropské unii, kdy evropští a příbramští respondenti nesdíleli stejný názor na rozšířenost chudoby v celé Evropské unii. Vzhledem k tomu, že v Evropské unii žilo pod hranicí chudoby téměř 80 milionů osob, je pochopitelné, že evropští respondenti uváděli, třemi čtvrtinami, chudobu za rozšířenou. Příbramští respondenti vnímali rozšířenost chudoby v celé Evropské unii přibližně jednou třetinou. Příbramští respondenti považovali chudobu v Unii za nerozšířenou. Zřejmě je to dáno tím, že příbramští obyvatelé nejsou objektivně informováni o ekonomické situaci evropských zemí.

Význačný přínos této práce spočívá v samotném řešení problematiky chudoby. Při již vzniklých programech Evropské unie, do kterých je zapojena i Česká republika, jsou vytyčeny cíle, kterých je zapotřebí dosáhnout. Ačkoliv s mnohými cíli je možné souhlasit, je zapotřebí brát v potaz osoby, kterých se to nejvíce týká a jednat v jejich zájmu. V České republice by se například měla obnovit předškolní zařízení, která byla v předchozích letech ve značném počtu zrušena. Právě tyto instituce mohou zmírnit míru nezaměstnanosti matek samoživitelek, které po rodičovské dovolené v současné době nenachází práci a ocitnou se v propasti chudoby, která je většinou generačně přenášena na děti. Další možná alternativa pro snížení nezaměstnanosti se týká praxe mladých lidí, kteří po ukončení svého studia nemají příležitost získat dlouhodobou praxi a být tak zaměstnáni. K zamezení růstu nezaměstnanosti by mohlo přispět zavedení ověřeného způsobu vzdělávání duálního systému, který se osvědčil v některých státech Evropy (Německo, Švýcarsko). Evropskou alternativou bezdomovectví jsou sezonní práce, ale tyto práce jsou špatně finančně ohodnoceny a neřeší situaci bezdomovců, kdy lidé nemají na bydlení, jelikož nevládní dostatek financí na zaplacení nájemného. Samotná noclehárna stojí v regionu Příbram okolo 50 Kč za noc a je útočištěm i jedincům, kteří se živí deviantní činností. Ubytovna na Příbramsku není levnou záležitostí, protože za dvoulůžkový pokoj se účtuje částka 200 Kč za jeden den, což měsíčně činí přibližně 6 000 Kč. Řešením by měly být státem hrazené organizace, které poskytují pomoc lidem, kteří ji opravdu potřebují a pomáhají těmto jedincům uskutečnit návrat do společnosti. Je potřeba se více této problematice věnovat, jelikož chudoba se může stát u kohokoliv reálnou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. BAUMAN, Zygmunt, MAY, Tim. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2004. 239 s. ISBN 80-864-2928-8.
2. BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. 2. vyd. Praha : Fortuna, 2003. 126 s. ISBN 80-716-8754-5.
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v České republice 2011*, Praha : Český statistický úřad, 2011. 224 s. ISBN 978-80-250-2139-2.
4. EICHLER, Bohuslav, RYSKA, Radovan, SVOBODA Vladimír. *Základy státoprávní teorie, ekonomie a ekonomiky, neformální logiky: pro střední školy*. 3. vyd. Praha : Fortuna, 2005. 164 s. ISBN 80-716-8787-1.
5. JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha : Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3.
6. JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha : C. H. Beck, 2003. 272 s. ISBN 80-7179-795-2.
7. KEJDOVÁ, Miroslava. VAŇKOVÁ, Zdeňka. *Právo a sociální politika*. Brno : Institut mezioborových studií, 2005. 177 s. ISBN neuvedeno.
8. KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu: Jan Keller*. 2. vyd. Brno : Hnutí DUHA, 1995. 143 s. ISBN 80-902056-0-7.
9. KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 211 s. ISBN 978-807-4190-315.
10. KONOPÁSEK, Zdeněk. *Chudoba a sociální příjmy*. Bratislava : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1991. 84 s. ISBN 80-713-8035-0.
11. KREBS, Vojtěch. *Sociální politika: sociální struktura postindustriální společnosti*. 4. vyd. Praha : ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-807-3572-761.
12. MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha : Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-802-6200-901.
13. MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 41 s. ISBN 80-870-0715-8.

14. MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha : Sociologické nakl., 1999. 248 s. ISBN 80-858-5061-3.
15. MAREŠ, Petr. *Chudoba v České republice v datech*. Praha : VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2004. 57 s. ISBN 80-239-3801-0.
16. MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. *Sociologický časopis*. Praha : Sociologický ústav AV ČR. 1996, roč. 32, č. 3, s. 297–316. ISSN 0038-0288.
17. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. Praha : Sociologický ústav AV ČR. 2000, roč. 36, č. 3, s. 285–297. ISSN 0038-0288.
18. MAŘÍKOVÁ, Hana. *Jaká je naše společnost: otázky, které si často klademe*. Praha : SLON, 2010. 446 s. ISBN 80-741-9025-0.
19. POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha : Sociologické nakl., 1995. 142 s. ISBN 80-858-5001-X.
20. TRBOLA, Robert, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno : Barrister, 2011. 181 s. ISBN 978-808-7474-198.
21. SIROVÁTKA, Tomáš, et al. *Monitorování chudoby v České republice: úvodní studie*. Brno : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2002. 125 s. ISBN 978-802-3897-883.
22. TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha : Socioklub, 2001. Chudoba jako sociální událost, s. 262. ISBN 80-86484-00-9.
23. RINGEN, Stein. Problém chudoby – několik doporučení k definici a měření. *Sociologický časopis*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2005, roč. 41, č. 1, s. 125–139. ISSN 0038-0288.
24. SEQUENSOVÁ, Veronika. Naše země má nejnižší míru příjmové chudoby v Evropě. *STATISTIKA&MY*, 2011, č. 6, s. 44. ISSN 1804-7149.

Elektronické zdroje

1. BUSINESSINFO: *Odborné vzdělání v Německu – duální systém* [online]. 2011 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/odbornevzdelavanivsrndualnisystem179.html>>.
2. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: *Inspirovalo nás i zahraničí, kde je druh normou* [online]. 2012 [cit. 2012-10-08]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_1206_08_zamrazilova_statistika_a_my.html>.
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213>.
4. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Příjmy a životní podmínky domácnosti 2011* [online]. 2013 [cit. 2012-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3012-12>>.
5. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky 2012 – předběžné výsledky*. [online]. 2013 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_2012_predbezne_vysledky>
6. ČT 1: *Chudoba cti netratí* [online]. 2012 [cit. 2012-02-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10448541325chudobactinetrati/21256226451/6377-rozhovor-s-reziserkou/>>.
7. ČT 24. *Mezi chudobou ohrožené loni přibylo 86 tisíc Čechů* [online]. 2012 [cit. 2012-09-09-]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/182667-mezi-chudobou-ohrozene-loni-pribylo-86-tisic-cechu/>>.

8. EUROSTAT: *Statisticky příjmového rozdělení* [online]. 2011 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Income_distribution_statistics/cs>.
9. EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Eurobarometr* [online]. 2010 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.
10. EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Bezdomovectví* [online]. 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/bezdomovectvi/>>.
11. EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *Nezaměstnanost* [online]. 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/nezamestnanost/>>.
12. EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBĚ A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ: *O Evropském roce 2010 proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. 2010 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.ey2010.cz/o-roce/>>.
13. FINANCE: *Nezaměstnanost* [online]. 2013 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/makrodataeu/eusvet/svetovemakroukazatele/nezamestnanost/>>.
14. FINANČNÍ NOVINY: *ČR má v EU nejnižší podíl ohrožených lidí chudobou* [online]. 2012 [cit. 2012-10-03]. Dostupné z WWW: <http://www.financninoviny.cz/zpravy/cr-ma-v-eu-nejnizsi-podil-lidi-ohrozenych-chudobou/756662&id_seznam=7877>.
15. INFORMAČNÍ SYSTÉM O PRŮMĚRNÉM VÝDĚLKU: *Výsledky šetření* [online]. 2012 [cit. 2012-10-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Archiv/2011.aspx>>.
16. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Média a veřejnost* [online]. 2012 [cit. 2012-1-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/12637>>.

17. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Životní a existenční minimum* [online]. 2012 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min>.
18. MÜLLEROVÁ, Lucie. *Dluhy českých domácností se prohlubují* [online]. EKONOMIKA24. ZPRAVODAJSTVÍ, ČT24, 30. dubna 2012. [cit. 2012-10-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/174273-dluhy-ceskych-domacnosti-se-prohlubuji/>>.
19. PARLAMENTNÍ LISTY: *Procento lidí ohrožených chudobou je v Česku nejnižší z EU* [online]. 2012 [cit. 2012-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Procento-lidi-ohrozenych-chudobou-je-v-Cesku-nejnizsi-z-EU-223340>>.
20. SOCIÁLNÍ DIALOG: ČSÚ: *Nezaměstnanost ve 4. čtvrtletí meziročně vzrostla na 7,2 %* [online]. 2013 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.socialnidialog.cz/trh-prace/trh-prace/csu-nezamestnanost-ve-4-ctvrtleti-mezirocne-vzrostla-na-7-2>>.
21. STŘEDISKO EMPIRICKÝCH VÝZKUMŮ: *Pocit chudoby mezi občany ČR od loňska mírně zesílil* [online]. 24. října 2012 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/2598>>.
22. ŠLACHTOVÁ, Hana et. al. Přehledová literární studie konstrukce deprivčních indexů *Hygiena* [online]. 2007, roč. 52, č. 4 ISSN 1802-6281. [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.szu.cz/svi/hygiena/show.php?kat=archiv#20074>>.
23. TELEVIZE NOVA: *PŘEHLED: Míra nezaměstnanosti v ČR podle okresů a krajů* [online]. 30. ledna 2012 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://tn.nova.cz/zpravy/vzdelaniakariera/prehledmiranezamestnanostivcrpodleokr-esu-a-kraju.html>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: Vývoj vybraných ukazatelů charakterizujících riziko chudoby a sociálního vyloučení v EU v roce 2010 (% z populace)

Příloha II: Míra ohrožení příjmovou chudobou v ČR v roce 2010 i 2011 (%)

Příloha III: Míra materiální deprivace (4 a více položek) v letech 2010 a 2011 (%)

Příloha IV: Nezaměstnanost všech členských států v letech 2009 – 2011 (%)

Příloha V: Chudoba v ČR podle použití ekvivalentního mediánu 70 a 60 %

Příloha VI: Vzor polořízeného rozhovoru s lidmi bez domova

Příloha VII: Vzor dotazníkového šetření

Příloha VIII: Výsledky z dotazníkového šetření v regionu Příbram

PŘÍLOHY

Příloha I

Vývoj vybraných ukazatelů charakterizujících riziko chudoby a sociálního vyloučení v EU v roce 2010 (% z populace)¹³³

Země	Ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením	Ohrožení chudobou	Silná materiální deprivace	Osoby ve věku 0-59 let žijící v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou
Bulharsko	41,6	20,7	35	7,9
Česká republika	14,4	9	6,2	6,4
Dánsko	18,3	13,2	2,7	10,3
Německo	19,7	15,6	4,5	11,1
Estonsko	21,7	15,8	9	8,9
Irsko	x	x	x	x
Řecko	27,7	20,1	11,6	7,5
Španělsko	25,5	20,7	4	9,8
Francie	19,3	13,5	5,8	9,8
Itálie	24,5	18,2	6,9	10,2
Kypr	x	x	x	x
Lotyšsko	38,1	21,3	27,4	12,2
Litva	33,4	20,2	19,5	9,2
Lucembursko	17,1	14,5	0,5	5,5
Maďarsko	29,9	12,3	21,6	11,8
Malta	20,6	15,5	5,7	8,4
Nizozemsko	15,1	10,3	2,2	8,2
Rakousko	16,6	12,1	4,3	7,7
Polsko	27,8	17,6	14,2	7,3
Portugalsko	25,3	17,9	9	8,6
Rumunsko	41,4	21,1	31	6,8
Finsko	16,9	13,1	2,8	9,1
Švédsko	15	12,9	1,3	5,9
Velká Británie	23,1	17,1	4,8	13,1

x – údaje neznámé

¹³³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Média a veřejnost* [online]. 2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/12637>>.

Příloha II

Míra ohrožení příjmovou chudobou v ČR v roce 2010 i 2011 (%)¹³⁴

		2010	2011*
Hranice chudoby		111953	114097
Míra chudoby		9,0	9,7
Pohlaví	Muži	8,0	8,9
	Ženy	10,0	10,4
Věk	do 17 let	14,3	14,6
	18 - 24	11,3	12,1
	25 – 49	8,0	9,0
	50 – 64	6,8	7,4
	65 a více	6,8	7,2
Převažující ekonomická aktivita (osoby ve věku 16+)			
	pracující celkem	4,2	4,5
	Nezaměstnaní	40,6	45,7
	Důchodci	7,6	8,0
	ostatní neaktivní	12,6	13,7
Typ domácnosti			
	domácnosti bez dětí celkem	6,2	7,0
	jednotlivci celkem	18,0	18,7
	2 dospělí, oba do 64 let	5,4	7,1
	2 dospělí, aspoň jeden 65 a více let	1,9	2,7
	domácnosti se závislými dětmi celkem	11,6	12,1
	neúplné rodiny, alespoň 1 závislé dítě	38,9	34,7
	2 dospělí, 1 závislé dítě	7,7	7,1
	2 dospělí, 2 závislé děti	8,5	9,5
	2 dospělí, 3 a více závislých dětí	22,7	22,7
Právní forma užívání bytu			
	vlastník a bezplatné užívání	6,9	7,9
	Nájemní	18,2	17,9

* Předběžné údaje

¹³⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Predběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213>.

Příloha III

Míra materiální deprivace (4 a více položek) v letech 2010 a 2011 (%)¹³⁵

		2010	2011*
Míra materiální deprivace		6,2	6,1
Pohlaví	Muži	5,9	5,6
	Ženy	6,5	6,6
Věk	do 17 let	8,6	8,0
	18 - 24	7,4	6,1
	25 - 49	5,7	5,8
	50 - 64	5,7	5,6
	65 a více	4,3	5,4
Převažující ekonomická aktivita (osoby ve věku 16+)			
	pracující celkem	3,8	3,8
	Nezaměstnaní	24,5	22,1
	Důchodci	5,8	6,5
Typ domácnosti			
	domácnosti bez dětí celkem	5,1	5,6
	jednotlivci celkem	9,1	10,7
	2 dospělí, oba do 64 let	3,3	5,8
	2 dospělí, aspoň jeden 65 a více let	4,5	3,3
	domácnosti se závislými dětmi celkem	7,2	6,6
	neúplné rodiny, alespoň 1 závislé dítě	21,8	18,9
	2 dospělí, 1 závislé dítě	5,8	4,4
	2 dospělí, 2 závislé děti	5,0	3,5
	2 dospělí, 3 a více závislých dětí	11,1	12,1
Právní forma užívání bytu			
	vlastník a bezplatné užívání	4,0	4,2
	Nájemní	15,5	15,6

*Předběžné údaje

¹³⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Předběžné výsledky ze šetření Životní podmínky 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/predbezne_vysledky_ze_setreni_zivotni_podminky_20111213>.

Příloha IV

Nezaměstnanost všech členských států v letech 2009 – 2011 (%)¹³⁶

	2009	2010	2011
EU-27	9	9,7	9,7
Česká republika	6,7	7,3	6,7
Belgie	7,9	8,3	7,2
Bulharsko	6,8	10,3	11,3
Dánsko	6	7,5	7,6
Estonsko	13,8	16,9	12,5
Francie	9,5	9,7	9,6
Chorvatsko	9,1	11,8	13,5
Irsko	11,9	13,7	14,4
Itálie	7,8	8,4	8,4
Kypr	5,5	6,4	7,9
Litva	13,7	17,8	15,4
Lotyšsko	18,2	19,8	16,2
Lucembursko	5,1	4,6	4,8
Maďarsko	10	11,2	10,9
Malta	6,9	6,9	6,5
Německo	7,8	7,1	5,9
Nizozemí	3,7	4,5	4,4
Polsko	8,2	9,7	9,7
Portugalsko	10,6	12	12,9
Rakousko	4,8	4,4	4,2
Rumunsko	6,9	7,3	7,4
Řecko	9,5	12,6	17,7
Slovinsko	5,9	7,3	8,2
Slovensko	12,1	14,5	13,6
Španělsko	18	20,1	21,7
Švédsko	8,3	8,4	7,5
Velká Británie	7,6	7,8	8

¹³⁶ FINANCE: *Nezaměstnanost* [online]. 2012 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/makrodata-eu/eu-svet/svetove-makroukazatele/nezamestnanost/>>.

Příloha V

Chudoba v ČR podle použití ekvivalentního mediánu 70 a 60 %¹³⁷

Ekvivalentní medián a rok	60%		70%	
	2009	2010	2009	2010
Počet osob pod hranicí chudoby (v tis.)	884,9	936,4	1668,8	1614,6
Míra chudoby	8,6	9	16,1	15,5
Hranice příjmové chudoby (Kč)	109 184	111 953	127 381	130 611

¹³⁷ Vlastní sestavení, data použita z: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Příjmy a životní podmínky domácnosti 2011* [online]. 2012 [cit. 2012-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3012-12>>.

Příloha VI

Vzor polořízeného rozhovoru s lidmi bez domova

Tazatel – výzkumník: Jakého jste pohlaví?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Kde jste se narodil(a)?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Máte nějaké vzdělání?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Máte rodinu?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Pracoval(a) jste někdy?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Jak dlouho žijete na ulici?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Proč jste se ocitl(a) bez domova?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Hledal(a) jste nějaké východisko ze své situace?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Zažil(a) jste někdy, že by Vám chtěl někdo pomoci a dostat Vás z vaší situace?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Tazatel – výzkumník: Pokud Vám tedy někdo nabídl pomoc, proč se nacházíte ještě na ulici?

Dotazovaný: bezdomovec/bezdomovkyně

Příloha VII

Vzor dotazníkového šetření

Jmenuji se Monika Krejčová a studuji na Vysoké škole evropských a regionálních studií v Příbrami, obor regionální studia. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění anonymního dotazníku, který mi poslouží k mé bakalářské práci na téma Chudoba jako sociální problém.

Děkuji

1. Pohlaví: žena/muž
2. Věk: a) 18 – 25 let
b) 26 – 40 let
c) 41 – 64 let
d) 65 a více let
3. Počet výdělečně činných ve Vaší domácnosti?
4. Počet členů ve Vaší domácnosti?
5. Co je podle Vás chudoba?
6. Cítíte se být chudí, neboli máte pocit, že Vám stále něco chybí?
a) Ano b) Ne
7. Která z následujících výpovědí ve společnosti podle Vás nejlépe vysvětluje, proč jsou lidé chudí? Vyberte pouze jednu variantu.
 - a) V ČR je přílišná nezaměstnanost
 - b) Mzdy a platy nejsou v ČR dostatečně vysoké, aby si s nimi lidé vystačili
 - c) Sociální dávky nebo důchody nejsou v ČR dostatečně vysoké, aby si s nimi lidé vystačili
 - d) V ČR je příliš drahé slušné bydlení
 - e) V ČR jsou příliš drahé zdravotnické služby, zejména preventivní péče
 - g) Chudoba je nevyhnutelná
 - i) Nevím
8. Když se nyní zamyslíte nad samotnými chudými lidmi, která z možností podle vašeho názoru nejlépe vysvětluje jejich chudobu? Vyberte jednu možnost.
 - a) Nemají potřebnou úroveň vzdělání, kvalifikace nebo dovedností
 - b) Vyrůstali v chudé rodině
 - c) Trpí určitým návykem (alkohol, drogy nebo návyky jiného typu)
 - d) Žijí si nad poměry
 - e) Mají špatné zdraví, trpí dlouhodobou nemocí nebo zdravotním postižením
 - f) V těžké chvíli se jim nedostalo dostatečné podpory od rodiny a přátel
 - g) Starají se o mnoho dětí

9. Co si myslíte o chudobě v ČR a o chudobě celé EU?

I. chudoba v ČR: a) je rozšířená b) není rozšířená c) nevím

II. chudoba v EU: a) je rozšířená b) není rozšířená c) nevím

10. Kterým z následujících skupin obyvatel ČR podle vás nejvíc hrozí chudoba? Vyberte jednu možnost.

- a) Nezaměstnaní
- b) Starší lidé
- c) Lidé v nejistém pracovním postavení
- d) Lidé s nízkou úrovní vzdělání, kvalifikace nebo dovedností
- e) Lidé se zdravotním postižením a lidé, kteří trpí dlouhodobou nemocí
- f) Lidé, kteří trpí určitým návykem (alkohol, drogy nebo návyky jiného typu)
- g) Rodiče samoživitelé
- h) Mladí dospělí lidé
- i) Děti
- j) Přistěhovalci

11. Příjmy domácnosti mohou pocházet z různých zdrojů a může se na nich podílet více členů domácnosti. Když uvážíte celkový měsíční příjem vaší domácnosti, jak dokážete vyjít s penězi?

- a) Snadno
- b) Středně snadno
- c) Obtížně
- d) Nevím

12. Jak jste spokojeni s těmito třemi body? (Průměrná známka na stupnici od 1 do 10, kde 1 je velmi nespokojený a 10 je velmi spokojený)

- I. se životem obecně
- II. s osobním zdravím
- III. s rodinným životem

13. Je chudoba v ČR problémem, který si vyžaduje naléhavých kroků vlády?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

14. Nakolik je podle Vás důležitá role Evropské unie v boji proti chudobě?

- a) Důležitá
- b) Není důležitá
- c) Nevím

15. Kdo z následujícího seznamu je podle vašeho názoru převážně zodpovědný za snižování nebo odstranění chudoby v ČR? Vyberte jednu variantu.

- a) Česká vláda
- b) Samotní občané
- c) Evropská unie
- d) Regionální nebo místní úřady
- e) Nevládní a charitativní organizace
- f) Soukromé podniky

Příloha VIII

Výsledky dotazníkového šetření v regionu Příbram

1. Pohlaví: Žena: 176 (76,52 %) / Muž: 54 (23,48 %)
2. Věk: a) 18 – 25 let: 51 (22,17 %)
b) 26 – 40 let: 69 (30 %)
c) 41 – 64 let: 95 (41,3 %)
d) 65 a více let: 15 (6,53 %)
3. Celkový počet výdělečně činných: 451
4. Celkový počet členů v domácnostech: 786
6. Cítíte se být chudí, neboli máte pocit, že Vám stále něco chybí
a) Ano: 56 (24,35 %) b) Ne: 174 (75,65 %)
7. Která z následujících výpovědí ve společnosti podle Vás nejlépe vysvětluje, proč jsou lidé chudí? Vyberte pouze jednu variantu.
a) 61 (26,52 %)
b) 79 (34,35 %)
c) 22 (9,57 %)
d) 18 (7,83 %)
e) 17 (7,39 %)
f) 14 (6,08 %)
g) 19 (8,26 %)
8. Když se nyní zamyslíte nad samotnými chudými lidmi, která z možností podle vašeho názoru nejlépe vysvětluje jejich chudobu? Vyberte jednu možnost.
a) 79 (34,35 %)
b) 32 (13,91 %)
c) 38 (16,52 %)
d) 30 (13,04 %)
e) 26 (11,3 %)
f) 14 (6,09 %)
g) 11 (4,79 %)
9. Co si myslíte o chudobě v ČR a o chudobě celé EU?
I) V ČR: a) 111 (48,26 %)
b) 76 (33,04 %)
c) 43 (18,7 %)
II) v EU: a) 84 (36,52 %)
b) 104 (45,22 %)
c) 42 (18,26 %)

10. Kterým z následujících skupin obyvatel ČR podle vás nejvíc hrozí chudoba? Vyberte jednu možnost.

- a) 69 (30 %)
- b) 30 (13,04 %)
- c) 29 (12,61 %)
- d) 5 (2,17 %)
- e) 28 (12,17 %)
- f) 18 (7,83 %)
- g) 22 (9,57 %)
- h) 19 (8,26 %)
- i) 10 (4,35 %)

11. Příjmy domácnosti mohou pocházet z různých zdrojů a může se na nich podílet více členů domácnosti. Když uvážíte celkový měsíční příjem vaší domácnosti, jak dokážete vyjít s penězi?

- a) 58 (25,22 %) b) 114 (49,57 %) c) 56 (24,35 %) d) 2 (0,87 %)

12. Jak jste spokojeni s těmito třemi body? (Průměrná známka na stupnici od 1 do 10, kde 1 je velmi nespokojený a 10 je velmi spokojený)

- I. průměrně se životem obecně: 7
- II. průměrně s osobním zdravím: 7
- III. průměrně s rodinným životem: 7

13. Je chudoba v ČR problémem, který si vyžaduje naléhavých kroků?

- a) 144 (62,61 %) b) 53 (23,04 %) c) 33 (14,35 %)

14. Nakolik je podle Vás důležitá role Evropské unie v boji proti chudobě?

- a) 125 (54,35 %) b) 64 (27,83 %) c) 41 (17,83 %)

15. Kdo z následujícího seznamu je podle vašeho názoru převážně zodpovědný za snižování nebo odstranění chudoby v ČR? Vyberte jednu variantu.

- a) 54 (23,48 %)
- b) 109 (47,39 %)
- c) 19 (8,26 %)
- d) 19 (8,26 %)
- e) 19 (8,26 %)
- f) 10 (4,35 %)